

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Παρελθόν και Ιστορική Σημαντικότητα :
Απόψεις μαθητών Δημοτικού σχολείου για την Ιστορία της Ε΄ Δημοτικού

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΚΑΡΑΜΠΟΖΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΚΑΣΒΙΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΜΑΙΟΣ, 2023

Φύλλο εξέτασης

1.Επόπτης : κ. Κασβίκης Κωνσταντίνος

Βαθμός: _____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

2. Δεύτερος Βαθμολογητής : κ. Ανδρέου Ανδρέας

Βαθμός: _____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Γενικός Βαθμός: - _____

Ο/η συγγραφέας **ΚΑΡΑΜΠΟΖΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ** βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή: Αλεξάνδρα Καραμπόζα

Ημερομηνία: Μάϊος, 2023

Περιεχόμενα

Περίληψη	4
Abstract	5
Πρόλογος.....	6
1. Το παρελθόν και η διδασκαλία της Ιστορίας	7
1.1. Εισαγωγή	7
1.2. Διδακτική της Ιστορίας	8
1.3. Τα σχολικά εγχειρίδια.....	8
1.5. Ιστορική σκέψη.....	10
2. Ιστορική Σημαντικότητα	11
2.1. Η έννοια της Ιστορικής Σημαντικότητας	11
2.2. Ιστορική Σημαντικότητα : επισκόπηση της έρευνας	11
3. Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας	18
3.1. Στόχοι έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	18
3.2. Διαδικασία υλοποίησης της έρευνας και δείγμα.....	19
3.3. Μεθοδολογικό εργαλείο	19
4. Αποτελέσματα.....	21
4.1 Ποσοτική ανάλυση δεδομένων	21
4.1.1. Σημαντικά γεγονότα.....	23
4.1.2. Σημαντικά πρόσωπα.....	26
4.1.3. Δυσάρεστο/αρνητικό/άσχημο γεγονός	29
4.1.4. Σημαντικό θέμα	31
4.2. Ποιοτική ανάλυση δεδομένων	34
4.2.1. Σημαντικά γεγονότα.....	36
4.2.2. Σημαντικά πρόσωπα.....	41
4.2.3. Δυσάρεστο/αρνητικό/άσχημο γεγονός	45
4.2.4. Σημαντικό θέμα	47
5. Συζήτηση – Συμπεράσματα	49
Βιβλιογραφία.....	53
Ελληνόγλωσση	53
Ξενόγλωσση	53
Παράρτημα Α.....	55
Παράρτημα Β	56

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ασχολείται με την έννοια της Ιστορικής Σημαντικότητας και πως αυτή επηρεάζει την κατανόηση του ιστορικού παρελθόντος. Κατά καιρούς έχουν διεξαχθεί πολλές έρευνες σε παγκόσμιο και ελληνικό επίπεδο πάνω σε αυτό το ζήτημα και οι ερευνητές έχουν καταλήξει σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με την απόδοση σημαντικότητας τα οποία παρουσιάζονται συνοπτικά στο θεωρητικό πλαίσιο αυτής της εργασίας.

Στόχος της εργασίας είναι να διερευνήσει τις απόψεις των μαθητών σχετικά με τους λόγους που θεωρούν σημαντικά κάποια ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα σε σχέση με κάποια άλλα. Στο πλαίσιο αυτής της διερεύνησης πραγματοποιήθηκε έρευνα σε 18 Δημοτικά σχολεία της Ελλάδας και συγκεντρώθηκε δείγμα από 490 μαθητές οι οποίοι αξιολόγησαν γεγονότα και πρόσωπα της σχολικής Βυζαντινής Ιστορίας.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν είναι πως από τη μια πλευρά, οι μαθητές δεν μπορούν εύκολα να κατανοήσουν τη Σημαντικότητα και συγχέουν τον όρο σημαντικό με τον όρο σπουδαίο. Αυτό συμβαίνει επειδή το Αναλυτικό Πρόγραμμα μέσω του σχολικού εγχειριδίου καθορίζει το τι πρέπει να θεωρείται σημαντικό και χειραγωγεί τους μαθητές να αναπαράγουν το κείμενο του σχολικού βιβλίου χωρίς ουσιαστικά να αξιολογούν από μόνοι τους τα γεγονότα και τα πρόσωπα. Ωστόσο, από την άλλη πλευρά, τα αποτελέσματα έδειξαν πως υπάρχει ένας αριθμός μαθητών που προσπαθεί να αποδώσει Σημαντικότητα με βάση κάποιες αρχές και κριτήρια από τη βιβλιογραφία αλλά και με βάση τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα.

Λέξεις Κλειδιά: Ιστορική Σημαντικότητα, Ιστορικό παρελθόν, Ιστορική εκπαίδευση, Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Σχολική Ιστορία

Abstract

The current paper focuses on the concept of Historical Significance and how it affects the understanding of the historical past. Over the years, many researches have been conducted on both global and greek level regarding on this issue, and the researchers have reached certain conclusions regarding the attribution of Significance, which are briefly presented in the theoretical framework of this paper.

The aim of this paper is to examine the opinions of the students regarding the reasons why they consider some historical events and historical figures more significant in comparison to some others. In the context of this investigation, a survey was carried out in 18 Primary schools in Greece and a sample of 490 students was collected evaluating events and figures of the Byzantine History that is incorporated in the schools' curriculum.

The collected results of the survey show that on the one hand, students cannot easily understand the notion of Significance and confuse the term "significant" with the term "important". This is because the Analytical Program of the schoolbook determines what should be considered significant and manipulate students to reproduce the text of the schoolbook without actually evaluating the events and figures on a more personal note. However, on the other hand, the results showed that there is a number of students who tries to assign the notion of Significance based on some principles and criteria drawn from references as well as based on their personal interests.

Keywords: Historical Significance, Historical Past, Historical Education, Primary Education, School History

Πρόλογος

Η Ιστορία ήταν ένα από τα αγαπημένα μου μαθήματα από το Δημοτικό ως και το Λύκειο. Βέβαια, ο τρόπος διδασκαλίας του συγκεκριμένου μαθήματος σε όλες τις βαθμίδες δεν ήταν ούτε ιδιαίτερα ευχάριστος ούτε εποικοδομητικός. Η αποστήθιση που επέβαλε το εκπαιδευτικό σύστημα για την κατανόηση του ιστορικού παρελθόντος περισσότερο μας απομάκρυνε από αυτό παρά μας βοήθησε να το κατανοήσουμε καλύτερα και να το ερμηνεύσουμε. Ωστόσο, εγώ θεωρούσα πως και με αυτόν τον τρόπο μπορούσα να μάθω Ιστορία και να κατανοώ τα γεγονότα.

Όταν το 2019 ένα από τα θέματα των κατατακτικών εξετάσεων στο μάθημα της Ιστορίας για την εισαγωγή μου στο Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης ήταν οι συνέπειες του Ψυχρού Πολέμου για την Ελλάδα, δεν γνώριζα την απάντηση. Η μελέτη μου για τις εξετάσεις είχε εστιάσει σε πιο “σημαντικά” θέματα. Πώς όμως τελικά αποδίδουμε σημαντικότητα σε κάποια γεγονότα ή πρόσωπα και σε κάποια άλλα όχι; Ποιος μας δίνει τα κριτήρια για να τα αξιολογήσουμε και να τα θεωρήσουμε σημαντικά ή λιγότερο σημαντικά;

Ως φοιτήτρια πλέον του τμήματος, η Διδακτική της Ιστορίας με βοήθησε να κατανοήσω καλύτερα την έννοια της Ιστορικής Σημαντικότητας και με οδήγησε στην ανάληψη της παρούσας ερευνητικής εργασίας η οποία εξετάζει τις απόψεις των μαθητών σχετικά με το τι θεωρούν οι ίδιοι σημαντικό και για ποιους λόγους.

Την ευκαιρία να ασχοληθώ με αυτό το ζήτημα μου την έδωσε ο κύριος Κωνσταντίνος Κασβίκης, αναπληρωτής καθηγητής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, ο οποίος με καθοδήγησε μέχρι τέλους. Χωρίς τη βοήθεια του, που υπήρξε πολύτιμη, καθώς και χωρίς τη βοήθεια των φοιτητών του Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Φλώρινας που αφορά τη διανομή ερωτηματολογίων, δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί η πτυχιακή μου εργασία.

1. Το παρελθόν και η διδασκαλία της Ιστορίας

1.1. Εισαγωγή

Το παρελθόν, ως μια διάσταση του χρόνου, αποτελεί βασικό στοιχείο της ταυτότητας όλων των ανθρώπων τόσο σε προσωπικό όσο και σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Όλοι οι άνθρωποι ενδιαφέρονται να μάθουν για τις ρίζες τους, για τα ιστορικά γεγονότα που διαμόρφωσαν τον κόσμο, για άλλους λαούς και πολιτισμούς που υπήρξαν κάποτε. Όπως αναφέρει ο Husbands (2004, σελ. 19), το παρελθόν υπήρξε κάποτε και πλέον μας περιβάλλει με τα κατάλοιπά του δηλαδή με τους αρχαιολογικούς χώρους, τα ερείπια, τα παλιά κτίρια, τα βιβλία, τα παλιά αρχεία και έγγραφα. Επομένως, ο καθένας μας μπορεί να ανακαλύπτει το παρελθόν με διάφορους τρόπους, είτε διαβάζοντας ένα βιβλίο, είτε κάνοντας επίσκεψη σε ένα μουσείο, είτε παρακολουθώντας κάποια ταινία ιστορικού περιεχομένου. Επιπλέον, οι μαθητές και οι μαθήτριες¹ από το Δημοτικό ως και το Λύκειο, έχουν την ευκαιρία να μαθαίνουν για το παρελθόν μέσα από το μάθημα της Ιστορίας². Ωστόσο, η μελέτη του παρελθόντος, δεν θα πρέπει να μένει απλά στο «πότε συνέβησαν τα γεγονότα» αλλά να εστιάζει στις αιτίες, στις συνέπειες και στα αποτελέσματα ώστε οι μαθητές να μπορούν να εξηγήσουν και να κατανοήσουν για ποιους λόγους κάποιες ιστορικές περίοδοι είναι πιο σημαντικές ή έχουν μια απήχηση στη σημερινή κοινωνία (Husbands, 2004).

Στις δυτικές κοινωνίες, η διδασκαλία της Ιστορίας έχει αποτελέσει πεδίο διαμαχών που αφορούν το τι θεωρείται σημαντική γνώση, πώς αυτή επιλέγεται και από ποιους και πώς μεταβιβάζεται στις νέες γενιές. Από την άλλη, όλοι συμφωνούν πως η Ιστορία πρέπει να υπάρχει ως γνωστικό αντικείμενο στα σχολεία. Ο Jean Leduc, Γάλλος συγγραφέας και επί χρόνια καθηγητής Ιστορίας στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε άρθρο του (2009), εξηγεί για ποιους λόγους είναι σημαντικό να διδάσκεται η Ιστορία στα σχολεία. Αρχικά υποστηρίζει πως η Ιστορία είναι μια αντανάκλαση του χρόνου και επιτρέπει στους μαθητές να κατανοήσουν ότι ο χρόνος είναι και αλλαγή (changement) και συνέχεια (continuité). Επιπλέον, πιστεύει πως πρέπει να υπάρχει αυτό το μάθημα για να κατανοήσουμε τον κόσμο στον οποίο ζούμε σήμερα και γι'αυτό θεωρεί αναγκαίο να υπάρχουν στα Αναλυτικά Προγράμματα και να διδάσκονται και τα πιο σύγχρονα/πρόσφατα ιστορικά γεγονότα. Τέλος,

---

¹ Στο εξής θα χρησιμοποιείται ο όρος μαθητές δηλώνοντας με αυτό τον τρόπο και τα δύο γένη για λόγους οικονομίας και μη επανάληψης.

² Με τον όρο Ιστορία εννοείται η συστηματική μελέτη του παρελθόντος εστιασμένη κυρίως στην ανθρώπινη, δραστηριότητα έως την παρούσα εποχή.

αναφέρει πως η Ιστορία ως μάθημα μπορεί να οδηγήσει στην αναζήτηση της αλήθειας όσο αυτό είναι εφικτό και στο άνοιγμα προς τον κόσμο.

1.2. Διδακτική της Ιστορίας

Η Διδακτική της Ιστορίας είναι ένας νέος επιστημονικός κλάδος που έχει ως επίσημη αναφορά την Ιστοριογραφία αλλά συνδέεται άμεσα και με άλλες επιστήμες όπως η Παιδαγωγική, η Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, η Γνωστική και η Κοινωνική Ψυχολογία. Σύμφωνα με τον Κόκκινο (2020), το νέο αυτό πεδίο, αρχίζει να αναπτύσσεται από το 1960 και ανασυγκροτεί τους σκοπούς, το περιεχόμενο και τις μεθόδους διδασκαλίας της Ιστορίας στο σχολείο. Ασχολείται με ζητήματα σχεδιασμού Αναλυτικών προγραμμάτων, επιλογή διδακτέας ύλης και σχολικών εγχειριδίων, μεθόδων διδασκαλίας και αξιολόγησης. Η Διδακτική της Ιστορίας εξετάζει και χωρίζει τη σχολική γνώση σε τέσσερα επίπεδα: το γεγονοτολογικό, το μεθοδολογικό, το εννοιολογικό και το επίπεδο της διαμόρφωσης στάσεων και αντιλήψεων τα οποία οι μαθητές μπορούν να κατακτήσουν μέσα από τη δηλωτική και τη διαδικαστική γνώση.

Επιπρόσθετα, ο Henri Moniot, καθηγητής της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Paris VII και μέλος του Γραφείου της Διεθνούς Εταιρείας για τη Διδακτική της Ιστορίας, υποστηρίζει πως η καρδιά της Διδακτικής της Ιστορίας βρίσκεται στον τομέα των πρακτικών που εφαρμόζονται στα σχολεία, δηλαδή στην οργάνωση της ύλης, στον καθορισμό των στόχων, στην προνομιακή επιλογή μέσων και στρατηγικών διδασκαλίας, στην αξιολόγηση του μαθήματος, στη διαχείριση των λαθών που θα προκύψουν, καθώς και στην επιλογή γλώσσας και έκφρασης. Ο Moniot καταλήγει πως η διδασκαλία της Ιστορίας δεν θα πρέπει να αποτελεί μια σχολική πειθαρχία αφού «κανείς δεν μπορεί να σκεφτεί σαν τον μαθητή» (Moniot, 1993).

Τέλος, όπως αναφέρουν οι Lautier και Allieu-Mary (2008), η σχολική ιστορία κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στο χώρο της Διδακτικής της Ιστορίας η οποία στηρίζεται στις πρακτικές των εκπαιδευτικών, στις μεθόδους μάθησης και στην προσεχτική επιλογή της γνώσης στα Αναλυτικά Προγράμματα και στα σχολικά εγχειρίδια.

1.3. Τα σχολικά εγχειρίδια

Το περιεχόμενο των Αναλυτικών Προγραμμάτων αποτυπώνεται κατά κύριο λόγο στα διδακτικά ή σχολικά εγχειρίδια τα οποία απευθύνονται τόσο στους μαθητές όσο και στους εκπαιδευτικούς. Αποτελούν το κύριο μέσο για την υλοποίηση της μάθησης και έχουν κεντρικό ρόλο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Βέβαια, δεν είναι πάντα αποδεκτά από μαθητές, δασκάλους και γονείς και αμφισβητούνται κατά καιρούς. Ειδικότερα τα σχολικά

εγχειρίδια της Ιστορίας, έχουν συνδεθεί με την πολιτική χειραγώγηση των εκάστοτε κυβερνήσεων και πολλές συζητήσεις έχουν λάβει χώρα για το αν πρέπει να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά ή με ελεύθερη επιλογή από τον εκπαιδευτικό (Μαυροσκούφης, 1997).

Το σχολικό έτος 2006-07 κυκλοφόρησαν στο Δημοτικό σχολείο τα νέα εγχειρίδια Ιστορίας τα οποία εφαρμόζονται μέχρι σήμερα. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Ανδρέου και Κασβίκη (2008) για την αξιολόγηση τους προκύπτει ότι για τα εγχειρίδια της Γ', Δ' και Ε' Δημοτικού, υπήρξαν μεν κάποιες τροποποιήσεις και βελτιώσεις στη διδακτική τους προσέγγιση, ωστόσο δεν ξέφυγαν από την αναπαραγωγή των παλιότερων αντιλήψεων σε σχέση με τη δηλωτική και μεθοδολογική ιστορική γνώση. Το εγχειρίδιο της ΣΤ' Δημοτικού αν και ανταποκρινόταν πιο ουσιαστικά σε μια σύγχρονη προσέγγιση της Διδακτικής της Ιστορίας, αμφισβητήθηκε και αποσύρθηκε. Η εθνική διαπαιδαγώγηση και η χειραγώγηση της ιστορικής μνήμης των μαθητών εξακολουθεί να έχει πρωταρχικό ρόλο. Επομένως για μια ακόμη φορά, τα σχολικά εγχειρίδια δεν ανταποκρίνονται πλήρως στα ζητούμενα της σύγχρονης ιστορικής εκπαίδευσης και στην ανάπτυξη της ιστορικής κατανόησης των μαθητών ώστε να μπορούν να αντιλαμβάνονται την ιστορική σημαντικότητα των ιστορικών γεγονότων και προσώπων (Ανδρέου & Κασβίκης, 2008).

1.4. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Εκτός από τα σχολικά εγχειρίδια, εξίσου σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη της ιστορικής κατανόησης των μαθητών έχουν και οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι έχουν ως στόχο να καλλιεργήσουν στους μαθητές τη δυνατότητα να κατανοούν τη σημαντικότητα του ιστορικού παρελθόντος. Εντούτοις, αυτό δεν είναι πάντα μια εύκολη υπόθεση αφού από τη μία η τεράστια ύλη στα σχολικά εγχειρίδια, από την άλλη οι αντιλήψεις των ίδιων των εκπαιδευτικών σε ζητήματα Ιστορίας ενδεχομένως και η ελλιπής κατάρτιση τους για τη διδασκαλία της, δυσχεραίνουν το εκπαιδευτικό τους έργο.

Σύμφωνα με τον Μονιότ (1993), η Διδακτική της Ιστορίας δομείται στην επαγγελματική συνείδηση του εκπαιδευτικού που διδάσκει Ιστορία, στον ρόλο που διαδραματίζει, στις λειτουργίες που επιτελεί, στους στόχους που ο ίδιος θέτει καθώς και στις μεθόδους και στις στρατηγικές που επιλέγει για την πρόσληψη της ιστορικής γνώσης.

Σε έρευνες που διεξήχθησαν για τη διδασκαλία της Ιστορίας στη Πρωτοβάθμια εκπαίδευση και τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί σε Κύπρο και Ελλάδα χρειάζονται περισσότερη επιμόρφωση ώστε να ανταποκριθούν σε ζητήματα της σύγχρονης Διδακτικής της Ιστορίας (Σολωμού, 2017).

Σε άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αυστραλία σχετικά για το ποιες γνώσεις πρέπει να έχουν οι εκπαιδευτικοί για να διδάξουν Ιστορία, προκύπτει πως οι τελευταίοι χρειάζονται μια σειρά από στρατηγικές για μια «βαθιά κατανόηση» του παρελθόντος, ώστε οι μαθητές να αποκτήσουν γνώσεις για το παρελθόν αλλά και ικανότητα κριτικής εξέτασής του. Επίσης και σε αυτή την περίπτωση τα προγράμματα σπουδών περιορίζουν το έργο των εκπαιδευτικών αφού η διδασκαλία της Ιστορίας που βασίζεται στη μνήμη των μαθητών παραμένει διάχυτη στα σχολικά εγχειρίδια. Συνεπώς, η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης είναι και στα χέρια των εκπαιδευτικών που διδάσκουν το μάθημα της Ιστορίας (Tambyah, 2017).

1.5. Ιστορική σκέψη

Γενικός σκοπός του μαθήματος της ιστορίας είναι η καλλιέργεια ιστορικής σκέψης και η ανάπτυξη ιστορικής συνείδησης, με στόχο τη διάπλαση κριτικά σκεπτόμενων και ενεργών δημοκρατικών πολιτών (Αποστολίδου, 2020). Όμως η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης είναι μια διαδικασία πολύπλοκη και στηρίζεται σε διάφορες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες. Σύμφωνα με τον Μοπίοτ (1993), το να σκέφτεται κανείς ιστορικά σημαίνει να μπορεί να εξατομικεύει αλλά και να γενικεύει κατά περίπτωση ανάλογα με τις ιστορικές πηγές που διαθέτει και τα ερωτήματα που του απευθύνουν. Ο Κόκκινος (1998), αναφέρει πως μέσα από έρευνες που έχουν γίνει, τόσο οι ιστορικοί όσο και οι ψυχολόγοι υποστηρίζουν πως η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης των μαθητών είναι άμεσα συνυφασμένη με την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος τους, την υποβολή ανοιχτών ερωτήσεων και γενικότερα της ενεργητικής εμπλοκής τους στην μαθησιακή διαδικασία.

Η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης, ανάμεσα σε άλλα, είναι και το αποτέλεσμα της κατανόησης της ιστορικής σημασίας των γεγονότων, δηλαδή η κατανόηση της ιστορικής έννοιας της *Ιστορικής Σημαντικότητας*.

2. Ιστορική Σημαντικότητα

2.1. Η έννοια της Ιστορικής Σημαντικότητας

Η Ιστορική Σημαντικότητα (historical significance) αποτελεί πλέον πεδίο ερευνών για τους διδακτολόγους της ιστορίας καθώς δίνεται ιδιαίτερο βάρος και προσοχή στο τι θεωρούν ιστορικά σημαντικό οι μαθητές και για ποιο λόγο. Συνεπώς, η ικανότητα των μαθητών να χρησιμοποιούν την έννοια της Ιστορικής Σημαντικότητας είναι σημαντική για να κατανοήσουν το παρελθόν και να αναπτύξουν ιστορική σκέψη.

Πιο συγκεκριμένα, η Σημαντικότητα περιλαμβάνει τα κριτήρια που καθιστούν σημαντικό ένα γεγονός, ένα πρόσωπο, ή μια χρονική περίοδο και κατά πόσο αυτά έχουν επηρεάσει τη ζωή των ανθρώπων στο πέρασμα των χρόνων (Wrenn, 2011).

2.2. Ιστορική Σημαντικότητα : επισκόπηση της έρευνας

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν συνοπτικά οι θεωρήσεις και κάποιες από τις έρευνες που έχουν διεξαχθεί τα τελευταία χρόνια σχετικά με τις αντιλήψεις των μαθητών για την Ιστορική Σημαντικότητα με σκοπό να αποσαφηνίσουν με ποιο τρόπο οι μαθητές αποδίδουν σημαντικότητα σε διάφορα ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα.

G. Partington

Ο Partington (όπως αναφέρεται στο Καραγιάννης, 2016), ήταν ο πρώτος που έδειξε το ενδιαφέρον του για την έννοια της Ιστορικής Σημαντικότητας σε σχέση με την ιστορική εκπαίδευση των μαθητών στο σχολείο. Αφιέρωσε ένα μεγάλο μέρος του έργου του στο ζήτημα αυτό υποστηρίζοντας πως ο καθορισμός της σημαντικότητας ενός γεγονότος ή προσώπου αποτελεί κεντρικό στοιχείο για την ιστορική εκπαίδευση. Ο ίδιος έθεσε κάποια κριτήρια σχετικά με τους λόγους που μπορεί να αποδίδεται σημαντικότητα σε ένα ιστορικό γεγονός/πρόσωπο τα οποία είναι τα εξής :

- A. Σημασία(Importance): Πόσο σημαντικό ήταν το γεγονός στην ζωή των ανθρώπων εκείνης της εποχής.
- B. Βαθύτητα (Profundity): Σε τι βαθμό επηρεάστηκαν οι ζωές των ανθρώπων της εποχής από το συγκεκριμένο γεγονός.
- Γ. Ποσότητα(Quantity): Πόσες ζωές επηρεάστηκαν από αυτό γεγονός.
- Δ. Διάρκεια (Durability) : Για πόσο χρονικό διάστημα επηρέασε τις ζωές των ανθρώπων.
- E. Συνάφεια(Relevance): Η έκταση που το γεγονός αυτό οδήγησε σε βαθύτερη και καλύτερη κατανόηση της σημερινής ζωής.

Τα κριτήρια αυτά αποτέλεσαν τη βάση πάνω στην οποία στηρίχτηκαν και οι επόμενοι ερευνητές για το ζήτημα της Ιστορικής Σημαντικότητας.

P. Seixas

Μια σημαντική έρευνα πάνω στο συγκεκριμένο πεδίο πραγματοποιήθηκε από τον Peter Seixas ο οποίος εστίασε στον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές αποδίδουν την έννοια του σημαντικού στη διδασκαλία της Ιστορίας στα σχολεία.

Σύμφωνα με τον Seixas (1994), ένας από τους στόχους της έρευνας ήταν να εξετάσει τον τρόπο που οι μαθητές κατανοούν την ιστορική σημαντικότητα και με ποια κριτήρια καθορίζεται αυτό. Από την ανάλυση των ερωτηματολογίων που συγκέντρωσε από σχολεία στον Καναδά, συμπέρανε πως οι μαθητές αναπτύσσουν δικά τους εξηγητικά μοντέλα για να αποδώσουν σημαντικότητα. Πιο συγκεκριμένα, κάποιοι μαθητές εκλαμβάνουν ως σημαντικά γεγονότα αυτά που παρουσιάζονται στο σχολικό εγχειρίδιο, κάποιο άλλοι επιλέγουν υποκειμενικά με βάση είτε τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα, είτε με κριτήριο την ομάδα στην οποία ανήκουν (εθνικότητα, φύλο) και μια τελευταία κατηγορία μαθητών αξιολογεί ως σημαντικά γεγονότα αυτά που διήρκησαν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα και επηρέασαν τις ζωές πολλών ανθρώπων εκείνης της εποχής που μελετούν. Επομένως, σύμφωνα με την έρευνα του Seixas, η εικόνα που έχουν οι μαθητές για το τι αποτελεί ιστορικά σημαντικό δεν είναι σταθερή αλλά διαφέρει από μαθητή σε μαθητή και μπορεί να μεταβάλλεται.

M. Hunt

Η πρώτη έρευνα που έρχεται από τον ευρωπαϊκό χώρο ανήκει στον Martin Hunt, καθηγητή του Πανεπιστημίου του Manchester. Στην έρευνα αυτή δεν εξετάζονται οι αντιλήψεις των μαθητών για την ιστορική σημαντικότητα όπως γίνεται στις προηγούμενες έρευνες. Ο Hunt (2000), εστιάζει στις εκπαιδευτικές διαδικασίες που ακολουθούνται ώστε οι μαθητές να κατανοούν τη σημαντικότητα και να θέτουν τα δικά τους κριτήρια αξιολόγησης των ιστορικών γεγονότων και προσώπων. Πρόκειται για μια θεωρητική έρευνα την οποία ο Hunt βασίζει στην αναθεώρηση του Αναλυτικού Προγράμματος της Ιστορίας στη Μ. Βρετανία το 1955. Σύμφωνα με την αναθεώρηση αυτή, εισάγεται για πρώτη φορά η ανάγκη να αξιολογούν οι μαθητές την ιστορική σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων και αλλαγών των διάφορων ιστορικών περιόδων.

Μια άλλη πτυχή της έρευνας παρουσιάζει τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίσει ο εκπαιδευτικός στην κατανόηση της σημαντικότητας. Ο Hunt υποστηρίζει

πως ο όρος σημαντικότητα (significance) αποτελεί μια έννοια δύσκολη για τους μαθητές και συχνά συγχέεται με τον όρο της σπουδαιότητας (importance). Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τον ιστορικό γραμματισμό που μπορεί να έχουν οι μαθητές από το οικογενειακό και κοινωνικό τους περιβάλλον (μαρτυρίες από πρόσωπα, διάφορα εξωσχολικά ιστορικά βιβλία και ιστορικές ταινίες) μπορούν να προκαλέσουν προβλήματα κατά τη διδασκαλία της σχολικής ιστορίας.

Τέλος, ο ερευνητής προτείνει τρόπους βελτίωσης της κατανόησης της σημαντικότητας. Η χρήση καρτών επεξήγησης ενός γεγονότος, η επιλογή του πιο σημαντικού γεγονότος από μια λίστα, η σύνδεση γενικών ιστορικών εννοιών με κάποιο ιστορικό γεγονός, η σύγκριση παλιών με σύγχρονων γεγονότων και η ανάδειξη ομοιοτήτων-διαφορών καθώς και το αίτιο-αποτέλεσμα είναι μερικές από τις μεθόδους εξάσκησης των μαθητών στην έννοια της Ιστορικής Σημαντικότητας.

L. Levstick

Η Αμερικανίδα Linda Levstick, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Ohio, θέλησε να ερευνήσει τόσο τις απόψεις των μαθητών όσο και τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το τι θεωρούν σημαντικό στη διδασκαλία της Ιστορίας. Για αυτό το λόγο διεξήγαγε δύο ξεχωριστές έρευνες από τις οποίες η μία απευθυνόταν σε μαθητές και η άλλη σε δασκάλους.

Σύμφωνα με την Levstick (2018), οι απαντήσεις των συμμετεχόντων και για τις δύο ομάδες επικεντρώθηκαν κυρίως στη θεματική της Αμερικανικής ιστορίας. Όλες οι ομάδες θέλησαν να δείξουν μέσα από τις απαντήσεις τους την ηθική υπεροχή των ΗΠΑ, θέλοντας να περάσουν την εικόνα της Αμερικής ως μιας χώρας δίκαιης όπου οι όποιες διακρίσεις εξαλείφονται και κυριαρχεί η ισότητα και η δικαιοσύνη. Μάλιστα, η παρατήρηση της Levstick σχετικά με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων οι οποίοι χρησιμοποίησαν την λέξη «εμείς» με απόλυτα φυσικό τρόπο καθώς μιλούσαν για το αμερικάνικο παρελθόν επιβεβαιώνει τον εθνοκεντρικό χαρακτήρα των επιλογών τους. Επομένως τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τις έρευνες της Levstick είναι πως και οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί ξεχώρισαν ως σημαντικά ιστορικά γεγονότα, εκείνα τα γεγονότα που καθορίσαν στο παρελθόν την εθνική και συλλογική τους ταυτότητα.

R. Phillips

Η έρευνα παρέμβασης που πραγματοποίησε ο Άγγλος Robert Phillips βασίστηκε στα κριτήρια του Partington που αναφέρθηκαν παραπάνω. Με βάση λοιπόν τα κριτήρια αυτά ο

Phillips (2002), δημιούργησε ένα δικό του μοντέλο ώστε να βοηθήσει τους μαθητές να διδαχθούν και να κατανοήσουν τη σημαντικότητα του Α Παγκοσμίου Πολέμου. Το νέο αυτό μοντέλο ονομάστηκε G.R.E.A.T.³ και περιλαμβάνει τα δικά του κριτήρια για τον καθορισμό ενός γεγονότος ως σημαντικό τα οποία είναι :

- Ρηξικέλευθο γεγονός (Groundbreaking)
- Πασίγνωστο γεγονός, ενθυμούμενο από όλους (Remembered by all)
- Γεγονός με εκτεταμένο και παγκόσμιο αντίκτυπο (Events that were far reaching)
- Γεγονός που επηρέασε το μέλλον, άλλαξε πορεία της ιστορίας (Affected the future)
- Γεγονός με τρομακτικές ή και καταστροφικές συνέπειες (Terrifying)

Το μοντέλο αυτό υιοθετήθηκε και από άλλους ερευνητές αλλά και εκπαιδευτικούς, ωστόσο στην πορεία ανέδειξε πως οι μαθητές χρησιμοποιώντας μόνο αυτά τα πέντε κριτήρια για την απόδοση σημαντικότητας, περιόριζαν τις απαντήσεις τους και δεν μπορούσαν να σκεφτούν ή να εξηγήσουν με δικό τους τρόπο γιατί θεωρούσαν ένα γεγονός σημαντικό. Πρόκειται για ένα μοντέλο που κατεύθυνε τις απαντήσεις των μαθητών και ενώ είχε επιτυχία για την κατανόηση του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, δεν μπορούσε να εφαρμοστεί για όλα τα γεγονότα (Wrenn, 2011).

C. Counsell

Η Counsell συνεχίζει την έρευνα του Phillips. Θεωρώντας ότι το μοντέλο G.R.E.A.T δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε ιστορικό γεγονός, διεύρυνε την έρευνα της για την Ιστορική Σημαντικότητα προτείνοντας τα δικά της κριτήρια. Έτσι, σύμφωνα με την Counsell (2012), για να μπορούν οι μαθητές να αξιολογούν ένα γεγονός ως σημαντικό τότε πρέπει το γεγονός αυτό να έχει κάποιο από τα παρακάτω χαρακτηριστικά :

- Είναι αξιοσημείωτο στο παρόν και στο μέλλον (Remarkable)
- Είναι αξιομνημόνευτο στη συλλογική μνήμη ομάδων ή λαών (Remembered)
- Είναι ηχηρό, οι άνθρωποι το χρησιμοποιούν σε αναλογίες και το συνδέουν με εμπειρίες, γεγονότα και καταστάσεις μέσα στο χρόνο (Resonant)
- Οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές στο μέλλον (Resulting in change)
- Είναι αποκαλυπτικό για κάποιες άλλες πτυχές του παρελθόντος (Revealing)

Τα κριτήρια αυτά που ονομάστηκαν 5 R's καθώς το αρχικό γράμμα των αγγλικών λέξεων ξεκινάει με το γράμμα R, είναι πιο ανοιχτά σε σχέση με τα κριτήρια του Phillips και μπορούν να εφαρμοστούν σε περισσότερα ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα.

---

³ Ακρωνύμιο από τις αγγλικές λέξεις που αποτελούν τα κριτήρια του μοντέλου.

M. Bradshaw

Ο Bradshaw, Βρετανός καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, εντοπίζει και τονίζει τα προβλήματα που συνάντησε ο ίδιος στη διδασκαλία της Ιστορίας και στον τρόπο που οι μαθητές αποδίδουν σημαντικότητα στα ιστορικά γεγονότα. Η έρευνα του αποτελεί συνέχεια των ερευνών του Phillips και της Counsell, καθώς ο ίδιος χρησιμοποιεί και εφαρμόζει τα κριτήρια του G.R.E.A.T. και του 5R's στην τάξη του, στη συνέχεια όμως κάνει τις δικές του προτάσεις για το πως οι μαθητές πρέπει να αξιολογούν τη σημαντικότητα.

Σύμφωνα με τον Bradshaw (2006), τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κατέχουν πολύ μεγάλο ρόλο στη σχολική ιστορία καθώς μέσα από αυτά επηρεάζεται η κρίση των μαθητών για τη Σημαντικότητα ενός γεγονότος. Επιπλέον, επισημαίνει πως οι μαθητές θα πρέπει να αποστασιοποιηθούν από αυτή τη χειραγώγηση και πως πρέπει οι ίδιοι μέσα από τις αμφισβητήσεις τους και την κριτική τους σκέψη να μπορούν να καθορίζουν και να αποφασίζουν αν ένα ιστορικό γεγονός είναι σημαντικό ή όχι. Επίσης, όπως και άλλοι ερευνητές, έτσι και ο Bradshaw εντοπίζει την παρανόηση των μαθητών στους όρους σημαντικό (significant) και σπουδαίο (important). Τέλος, ο βασικός στόχος του είναι να κατανοήσουν οι μαθητές πως η Ιστορική Σημαντικότητα δεν είναι κάτι δεδομένο και αποδεκτό από όλο τον κόσμο, αλλά αφορά τις ερμηνείες που δίνονται από ένα σύνολο ατόμων και βασίζεται σε έναν συνεχή διάλογο με επιχειρήματα και πληροφορίες για την καλύτερη κατανόηση του ιστορικού παρελθόντος.

L. Cercadillo

Μια ακόμη σημαντική έρευνα για το τι θεωρείται σημαντικό στην Ιστορία έρχεται από τον χώρο της Ευρώπης και συγκεκριμένα από την Ισπανίδα καθηγήτρια Πανεπιστημίου στη Μαδρίτη, Lis Cercadillo. Η ερευνήτρια εξετάζει το πεδίο αυτό από μια άλλη οπτική η οποία εστιάζει στον τρόπο που τα εκπαιδευτικά συστήματα κάθε χώρας και οι διαφορετικές μέθοδοι διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας επηρεάζουν την αντίληψη και την κατανόηση των μαθητών για την έννοια της Ιστορικής Σημαντικότητας. Η Cercadillo (2006), υποστηρίζει πως η έννοια αυτή είναι υποκειμενική.

Έτσι λοιπόν, η έρευνα της επικεντρώθηκε στις απαντήσεις δύο μαθητών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενός Άγγλου και ενός Ισπανού, που αφορούσαν τη μελέτη μίας πηγής σχετικά με τη μάχη μεταξύ του Αγγλικού στόλου και της Ισπανικής Αρμάδας το 1588. Από τις αναλύσεις των απαντήσεων, η Cercadillo παρατηρεί πως η απόδοση σημαντικότητας σε ένα γεγονός επηρεάζεται από τον τρόπο διδασκαλίας στο σχολείο και από την κουλτούρα του κάθε λαού.

Στη συνέχεια, μέσα από την έρευνα της, διατύπωσε έξι διαφορετικές αρχές με βάση τις οποίες οι μαθητές αξιολογούν την ιστορική σημαντικότητα γεγονότων και προσώπων. Οι αρχές αυτές είναι οι εξής :

1. Σύγχρονη σημαντικότητα (Contemporary Significance) : Με βάση το βαθμό που τα γεγονότα αυτά θεωρήθηκαν σημαντικά στην εποχή τους.
2. Αιτιώδης σημαντικότητα (Casual Significance) : Σημαντικότητα με βάση το βάρος που δίνεται στην αιτία ενός γεγονότος.
3. Σημαντικότητα βάση ενός μοτίβου (Pattern Significance) : Με βάση την αλλαγή που προεβέβουν ή το σημείο καμπής της Ιστορίας.
4. Συμβολική αιτιότητα (Symbolic Significance) : Με βάση ένα ορόσημο ή μια γενικότερη πορεία ενός γεγονότος
5. Αποκαλυπτική σημαντικότητα (Revelatory Significance) : Εφόσον μας αποκαλύπτουν κάτι σημαντικό για τα άτομα ή τις κοινωνίες του παρελθόντος.
6. Παροντική σημαντικότητα (Present Significance) : Με βάση το πόσο σχετικά είναι για τα ενδιαφέροντά μας στο παρόν και στο μέλλον.

Ε. Αποστολίδου

Στον ελληνικό χώρο, η Ελένη Αποστολίδου διερεύνησε τις απόψεις των μαθητών της σχετικά με τη σημαντικότητα (Αποστολίδου, 2013). Από την ανάλυση των απαντήσεων που συγκέντρωσε, κατέληξε πως οι μαθητές αποδίδουν σημαντικότητα σε πρόσωπα και γεγονότα με βάση συγκεκριμένα κριτήρια τα οποία η ερευνήτρια ομαδοποίησε στις εξής κατηγορίες :

1. Συμβολική σημαντικότητα : Θέτει παραδείγματα από το παρελθόν και το παρόν με βάση ένα ορόσημο ή γεγονός.
2. Σημαντικότητα για το παρόν και το μέλλον : Σε αυτή την κατηγορία το παρελθόν αφομοιώνεται κριτικά από τον μαθητή και μετατρέπεται σε ένα παρόν ή μέλλον.
3. Σημαντικότητα με βάση ένα μοτίβο : Δίνεται μεγάλη έμφαση στην έννοια της αλλαγής, δηλαδή το γεγονός του παρελθόντος θεωρείται ότι ήταν σημείο καμπής που άλλαξε την ιστορία και επηρέασε το παρόν και το μέλλον.
4. Σύγχρονη σημαντικότητα : Βασίζεται στην έννοια των συνεπειών ενός γεγονότος.
5. Αιτιώδης σημαντικότητα : Κυρίαρχο ρόλο και εδώ παίζουν οι συνέπειες οι οποίες όμως μπορούν να σχετίζονται και με άλλα ιστορικά γεγονότα.

6. Ιστοριογραφία και ιστορική κουλτούρα : Στη κατηγορία αυτή, οι μαθητές έχουν μια προτίμηση για κάποιο συγκεκριμένο γεγονός ή πρόσωπο και δίνουν μια ξεκάθαρη εξήγηση για αυτό με βάση και τη συναισθηματική πτυχή του παρελθόντος.
7. Ιστορία για διασκέδαση και προσωπική χρήση : Με βάση τα προσωπικά ενδιαφέροντα των μαθητών.

Σ. Καραγιάννης

Τέλος, θα παρουσιαστεί μια ακόμη πιο πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα για την απόδοση Ιστορικής Σημαντικότητας η οποία διενεργήθηκε από τον Σωτήρη Καραγιάννη, το 2016 στο πλαίσιο της διπλωματικής του εργασίας. Στόχος της έρευνας ήταν να εξετάσει τις απόψεις των μαθητών Γυμνασίου για το ποια γεγονότα και πρόσωπα θεωρούν ως πιο σημαντικά από τη σχολική ιστορία που διδάχθηκαν στην ΣΤ΄ Δημοτικού αλλά και για ποιους λόγους επιλέγουν αυτά ως πιο σημαντικά σε σχέση με τα υπόλοιπα.

Σύμφωνα με τον Καραγιάννη (2016), από τις ποσοτικές και ποιοτικές αναλύσεις των απαντήσεων των μαθητών προέκυψαν τα εξής γενικά συμπεράσματα :

- Σε μεγάλο βαθμό, οι μαθητές επικεντρώθηκαν κυρίως στο τι θυμούνται από τη σχολική ιστορία της ΣΤ΄ Δημοτικού και γι' αυτό το λόγο είτε έδωσαν απαντήσεις που ήταν ανιστορικές ή αναπαρήγαγαν το κείμενο του σχολικού εγχειριδίου περιγράφοντας απλά τα ιστορικά γεγονότα και αναπαράγοντας τη δράση των προσώπων, χωρίς να αποδίδουν σημαντικότητα σε αυτά κατά την κρίση τους.
- Ένα ακόμη στοιχείο είναι η απόδοση σημαντικότητας με βάση την εθνική ταυτότητα των προσώπων και γενικά ο εθνοκεντρικός χαρακτήρας των γεγονότων.
- Στους λόγους σημαντικότητας κατά τους μαθητές κυριαρχεί επίσης η περιγραφή των καταστροφικών συνεπειών, ο μεγάλος αριθμός θυμάτων και οι διαχρονικές συνέπειες μέχρι σήμερα.

3. Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας

3.1. Στόχοι έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί για την Ιστορική Σημαντικότητα και πως αυτή επηρεάζει την κατανόηση του παρελθόντος, αναφέρονται από την μια πλευρά στο πως οι μαθητές αποδίδουν σημαντικότητα σε γεγονότα και πρόσωπα και από την άλλη στις εκπαιδευτικές πρακτικές που ακολουθούνται κατά την εκπαιδευτική διαδικασία ώστε οι μαθητές να κατανοούν την έννοια της ιστορικής σημαντικότητας και με βάση τα δικά τους κριτήρια να αξιολογούν τα πρόσωπα και τις καταστάσεις του παρελθόντος (Καραγιάννης, 2016).

Στην παρούσα εργασία διερευνώνται οι απόψεις μαθητών της ΣΤ' Δημοτικού για την Ιστορία που διδάχθηκαν στην Ε' Δημοτικού. Πρώτος στόχος της έρευνας είναι να εξετάσει ποια γεγονότα και πρόσωπα από τη σχολική ύλη της Ε' Δημοτικού θεωρούν οι μαθητές ως πιο σημαντικά και ποια είναι η σειρά κατάταξής τους σε σχέση με τη σημαντικότητα που τους αποδίδουν. Δεύτερος στόχος και ίσως ο κυριότερος είναι να διερευνήσει για ποιο λόγο θεωρούν οι μαθητές τα συγκεκριμένα γεγονότα και πρόσωπα ως τα σημαντικότερα για την εξέλιξη της ιστορίας.

Με βάση τους παραπάνω στόχους, τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν είναι τα εξής :

- Με ποια σειρά κατατάσσουν οι μαθητές τα γεγονότα και τα πρόσωπα που θεωρούν πιο σημαντικά και σε τι ποσοστό τα επιλέγουν;
- Για ποιους λόγους θεωρούν τα συγκεκριμένα γεγονότα και πρόσωπα σημαντικά και γιατί τα ξεχωρίζουν από τα υπόλοιπα;

Οι μέθοδοι που επιλέχθηκαν για την διεξαγωγή της έρευνας είναι η ποσοτική και η ποιοτική ανάλυση. Η ποσοτική μέθοδος ανάλυσης αφορά το πρώτο μέρος της έρευνας σχετικό με την επιλογή γεγονότων και προσώπων και μας επιτρέπει τη στατιστική ανάλυση των απαντήσεων και την εξαγωγή ποσοστών. Η ποιοτική μέθοδος ανάλυσης αφορά το δεύτερο μέρος της έρευνας με τις αιτιολογήσεις των μαθητών και μας δίνει τη δυνατότητα να ομαδοποιήσουμε και να κατανοήσουμε καλύτερα τις απαντήσεις τους. Για πολλούς ερευνητές ο συνδυασμός ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης οδηγεί σε πληρέστερη και πιο ολοκληρωμένη ανάλυση των αποτελεσμάτων μιας έρευνας.

3.2. Διαδικασία υλοποίησης της έρευνας και δείγμα

Με αφορμή τους παραπάνω στόχους, υλοποιήθηκε έρευνα σχετικά με την πρόσληψη της Ιστορικής Σημαντικότητας, από τους μαθητές της ΣΤ΄ Δημοτικού σχετικά με τα ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα των Βυζαντινών χρόνων.

Η διαδικασία της έρευνας ξεκίνησε το 2014-2015 στο πλαίσιο του μαθήματος Ιστορία και πολιτισμός στην Εκπαίδευση όπου οι προπτυχιακοί φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης της Φλώρινας, οι οποίοι παρακολουθούσαν το συγκεκριμένο μάθημα, ανέλαβαν να μοιράσουν ερωτηματολόγια σε Δημοτικά σχολεία του τόπου καταγωγής τους. Με αυτόν τον τρόπο το δείγμα δεν θα περιοριζόταν μόνο στην πόλη της Φλώρινας αλλά θα υπήρχε ένα πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα μαθητών από όλη την Ελλάδα. Η διαδικασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων κύλησε ομαλά και χωρίς προβλήματα.

Από την παραπάνω διαδικασία συγκεντρώθηκε δείγμα που περιλάμβανε απαντήσεις από 490 μαθητές από 18 Δημοτικά σχολεία των περιοχών Φλώρινας, Κοζάνης Θεσσαλονίκης, Αγρινίου, Βόλου, Τρικάλων, Τυρνάβου, Νάουσας, Θήβας, Βέροιας, Σερρών, Ανατολικής Αττικής, Φθιώτιδας, Πέλλας και Πιερίας. Στο δείγμα αντιπροσωπεύονται αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές.

Μετά τη συμπλήρωση και την συλλογή των ερωτηματολογίων, ακολούθησε η καταγραφή τους στον υπολογιστή και η στατιστική τους ανάλυση. Για την ποσοτική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS στο οποίο δημιουργήθηκαν οι μεταβλητές και καταχωρήθηκαν όλες οι επιλογές των μαθητών. Για τις αιτιολογήσεις και την ποιοτική τους ανάλυση χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Microsoft Office Excel στο οποίο καταγράφηκαν όλες οι αιτιολογήσεις που δόθηκαν στα ερωτηματολόγια και στη συνέχεια ομαδοποιήθηκαν. Η διαδικασία αυτή διήρκεσε για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα διότι χρειάστηκε πολύ προσεχτική καταγραφή τόσο στις επιλογές των μαθητών όσο και στις αιτιολογήσεις τους ώστε να αποφευχθεί η πιθανότητα εξαγωγής λανθασμένων συμπερασμάτων.

3.3. Μεθοδολογικό εργαλείο

Ένα από τα μεθοδολογικά εργαλεία που συναντάμε στις έρευνες είναι το ερωτηματολόγιο. Πρόκειται για μια γραπτή συλλογή ερωτήσεων οι οποίες πρέπει να απαντηθούν από μια επιλεγμένη ομάδα συμμετεχόντων. Οι ερωτήσεις των ερωτηματολογίων μπορεί να είναι πολλών μορφών όπως ερωτήσεις κλίμακας (π.χ. Likert), ερωτήσεις λίστας αναφοράς, ερωτήσεις κατάταξης αλλά και ερωτήσεις ελεύθερης

απάντησης (Mills et al., 2017). Γενικά, είναι εύκολο στη συμπλήρωση του και αποτελεί έναν γρήγορο τρόπο συλλογής δεδομένων. Γι' αυτούς τους λόγους στην παρούσα έρευνα το μεθοδολογικό εργαλείο που επιλέχθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο το οποίο σχεδιάστηκε με προσοχή ώστε να είναι κατανοητό, σύντομο και ελκυστικό για το δείγμα του πληθυσμού της έρευνας το οποίο αφορούσε τους μαθητές της ΣΤ' Δημοτικού. Το περιεχόμενο που θέλαμε να ερευνήσουμε ήταν η σχολική Ιστορία στα Βυζαντινά χρόνια όπως αυτή περιλαμβάνεται στο σχολικό εγχειρίδιο της Ε' Δημοτικού από την «Κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους» έως και την «Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς».

Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε 5 μέρη. Στο πρώτο μέρος, οι μαθητές διαβάζουν προσεχτικά ένα μικρό κείμενο με οδηγίες ώστε να καταλάβουν πως πρέπει να απαντήσουν και στη συνέχεια συμπληρώνουν κάποια δημογραφικά στοιχεία όπως το φύλο, το σχολείο τους και το αγαπημένο τους μάθημα. Επίσης, υπάρχουν 2 ερωτήσεις τύπου Likert για το αν τους αρέσει η Ιστορία σαν μάθημα και αν τους αρέσει να ψάχνουν μόνοι τους και να μαθαίνουν για την Ιστορία. Στις ερωτήσεις αυτές πρέπει να απαντήσουν επιλέγοντας από μία κλίμακα από το «Καθόλου» ως το «Πολύ».

Έπειτα ξεκινούν οι ιστορικές ερωτήσεις. Το δεύτερο μέρος περιελάμβανε μια λίστα με 24 ιστορικά γεγονότα, από τα οποία οι μαθητές έπρεπε να επιλέξουν τα πέντε πιο σημαντικά για τους ίδιους. Στη συνέχεια, από τα πέντε που επέλεξαν έπρεπε να διαλέξουν τα τρία και να αιτιολογήσουν την επιλογή τους, δηλαδή γιατί θεωρούν τα συγκεκριμένα γεγονότα σημαντικά.

Το τρίτο μέρος περιελάμβανε δύο στήλες με 22 ιστορικά πρόσωπα από τα οποία έπρεπε να επιλέξουν και πάλι τα πέντε πιο σημαντικά για τους ίδιους και να αιτιολογήσουν τα δύο από αυτά.

Στο τέταρτο μέρος, δόθηκαν στους μαθητές 10 άσχημα/δυσάρεστα/αρνητικά γεγονότα και έπρεπε να επιλέξουν το χειρότερο για τους ίδιους και να αιτιολογήσουν την επιλογή τους.

Στο πέμπτο και τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου, οι μαθητές κλήθηκαν να επιλέξουν και ένα από τα θέματα της σχολικής ιστορίας της Ε' Δημοτικού ως το πιο σημαντικό γι' αυτούς και να αιτιολογήσουν και εδώ την απάντησή τους.

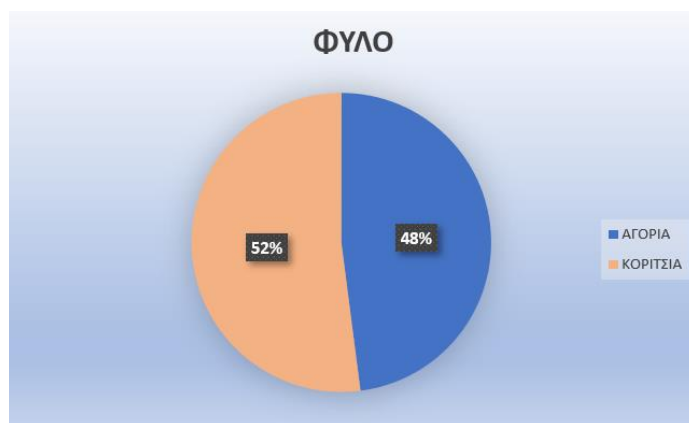
(Για το Ερωτηματολόγιο, Βλέπε Παράρτημα)

4. Αποτελέσματα

4.1 Ποσοτική ανάλυση δεδομένων

Ξεκινώντας από την ποσοτική ανάλυση των δεδομένων, παρατίθενται αρχικά τα αποτελέσματα από τις πρώτες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου που αφορούν το φύλο, το αγαπημένο μάθημα, και το ενδιαφέρον του δείγματος των μαθητών για την Ιστορία.

Από το δείγμα της έρευνας που είναι 490 μαθητές, τα 255 ήταν κορίτσια και τα 235 αγόρια.

Σχήμα 1.1. Φύλο

Η επόμενη ερώτηση αφορούσε το αγαπημένο μάθημα των μαθητών και παρατηρείται ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό επέλεξε την Ιστορία ως αγαπημένο μάθημα. Από τους 49 μαθητές που την επέλεξαν, τα 29 είναι αγόρια και τα 20 κορίτσια.

Σχήμα 1.2. Αγαπημένα μαθήματα

Στη συνέχεια, οι μαθητές κλήθηκαν να επιλέξουν εάν τους αρέσει η Ιστορία ως μάθημα. Από το σύνολο των μαθητών οι 37 απάντησαν «καθόλου», οι 74 «λίγο», οι 127 «μέτρια», οι 158 «αρκετά» και οι 94 «πολύ».

Σχήμα 1.3. Η Ιστορία ως μάθημα

Τέλος, για το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου, οι μαθητές απάντησαν εάν τους αρέσει να ψάχνουν πληροφορίες μόνοι τους και να μαθαίνουν για την Ιστορία. Εδώ, από το σύνολο, οι 49 απάντησαν «καθόλου», οι 90 «λίγο», οι 126 «μέτρια», οι 137 «πολύ» και οι 88 «πολύ».

Σχήμα 1.4. Ενδιαφέρον για Ιστορία

4.1.1. Σημαντικά γεγονότα

Το 1^ο ιστορικό ερώτημα αφορούσε τα σημαντικά γεγονότα από τα οποία οι μαθητές κλήθηκαν να επιλέξουν τα πέντε πιο σημαντικά κατά την άποψή τους. Οι επιλογές των μαθητών και η συχνότητα προτίμησης του κάθε γεγονότος φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί :

Πίνακας 1.1. Σημαντικότητα ιστορικών γεγονότων κατά τους μαθητές.

Ιστορικά Γεγονότα	Άτομα	%
Η κατασκευή της Αγίας Σοφίας από τον Ιουστινιανό	333	68,0%
Το διάταγμα της ανεξιθρησκείας (Μεδολάνων)	252	51,4%
Η ίδρυση της Κωνσταντινούπολης	235	48,0%
Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς	210	42,9%
Η στάση του Νίκα	175	35,7%
Οι Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα	155	31,6%
Η εικονομαχία και η αναστήλωση των εικόνων	113	23,1%
Η ανάπτυξη της βυζαντινής τέχνης	102	20,8%
Οι Σταυροφορίες	99	20,2%
Η Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους	99	20,2%
Ο Θεοδόσιος ο Α' επιβάλλει τον Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία του κράτους	94	19,2%
Η άνθιση των γραμμάτων και των τεχνών στα χρόνια της διακυβέρνησης των Μακεδόνων αυτοκρατόρων	76	15,5%
Το σχίσμα μεταξύ Ορθόδοξης και Καθολικής Εκκλησίας	70	14,3%
Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων από τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο	59	12,0%
Η υπεράσπιση των συνόρων της αυτοκρατορίας από τους Ακρίτες	49	10,0%
Ο χωρισμός της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σε Ανατολική και Δυτική	45	9,2%
Η δημιουργία ελληνικών κρατών μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους	39	8,0%
Οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν την Θεσσαλονίκη	37	7,6%
Οι Σελτζούκοι Τούρκοι νικούν τους Βυζαντινούς στο Μαιζικέρτ	26	5,3%
Οι συγκρούσεις των Βυζαντινών με τους Άραβες	24	4,9%
Η ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης από το Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο	24	4,9%
Οι πολεμικές συγκρούσεις του Ηρακλείου με τους Πέρσες και τους Άβαραους	16	3,3%
Το κίνημα των ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη	16	3,3%
Η επέκταση των Σελτζούκων και Οθωμανών Τούρκων στα βυζαντινά εδάφη	15	3,1%
Δεν αναφέρει κανένα γεγονός	5	1,0%

Συγκεκριμένα οι επιλογές των μαθητών με ποσοτική κατάταξη είναι οι εξής:

- 1) **Η κατασκευή της Αγίας Σοφίας από τον Ιουστινιανό** (68%), η οποία αποτελεί ορόσημο στην παγκόσμια ιστορία της αρχιτεκτονικής, βρίσκεται στην κορυφή των προτιμήσεων και επιλέχθηκε από τους περισσότερους μαθητές.
- 2) **Το διάταγμα της ανεξιθρησκείας** (51,4%), ένα γεγονός που συνδέεται με το δικαίωμα των ανθρώπων στην επιλογή της θρησκείας, βρίσκεται στη δεύτερη θέση με εξίσου μεγάλο αριθμό επιλογών
- 3) Στην τρίτη θέση βρίσκεται **η ίδρυση της Κωνσταντινούπολης** (48%), ένα γεγονός με πρωταρχική σημασία, αφού πρόκειται για την ίδρυση μιας νέας πρωτεύουσας στις ευρωπαϊκές ακτές του Βοσπόρου και στη θέση του αρχαίου Βυζαντίου
- 4) **Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς** (42,9%) αυτό το καταστροφικό γεγονός που σήμανε το τέλος της βυζαντινής αυτοκρατορίας και σηματοδότησε την έναρξη της Τουρκοκρατίας στην Ελλάδα βρίσκεται στη τέταρτη θέση.
- 5) Την πρώτη πεντάδα συμπληρώνει **η στάση του Νίκα** (35,7%) που δείχνει τη λαϊκή δυσαρέσκεια που υπήρχε εκείνη την περίοδο.
- 6) **Οι Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα** (31,6%), ένα γεγονός που σήμανε και αυτό το τέλος της Αρχαίας Ελλάδας και την έναρξη μιας νέας εποχής.
- 7) Ακολουθεί **η εικονομαχία και η αναστήλωση των εικόνων** (23,1%), ένα γεγονός με θρησκευτικό χαρακτήρα.
- 8) **Η ανάπτυξη της βυζαντινής τέχνης** (20,8%) που παρουσιάζει την ανάπτυξη των βυζαντινών τεχνών και έχει επίσης θρησκευτικά χαρακτηριστικά.
- 9) Την ένατη θέση μοιράζονται δύο ιστορικά γεγονότα : **οι Σταυροφορίες και η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους** (20,2%), δύο γεγονότα που σχετίζονται με την επιθυμία της Δύσης να επιβληθεί στην Ανατολή.
- 10) Φτάνοντας στα πρώτα δέκα ιστορικά γεγονότα συναντάμε ακόμη ένα με θρησκευτικό χαρακτήρα : **ο Θεοδόσιος ο Α΄ επιβάλλει τον Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία του κράτους** (19,2%).
- 11) Στην επόμενη θέση βρίσκεται **η άνθιση των γραμμάτων και των τεχνών στα χρόνια της διακυβέρνησης των Μακεδόνων αυτοκρατόρων** (15,5%).
- 12) Ακριβώς στη μέση της λίστας επιλογών βρίσκεται **το Σχίσμα μεταξύ Ορθόδοξης και Καθολικής εκκλησίας** (14,3%)
- 13) **Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων από τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο** (12%) είναι ένα γεγονός που πάλι σχετίζεται με τη θρησκεία και τη διάδοση του Χριστιανισμού.

- 14) **Η υπεράσπιση των συνόρων της αυτοκρατορίας από τους Ακρίτες (10%)**, οι φύλακες των «άκρων» αν και επιτελούσαν σημαντικό έργο για τη βυζαντινή αυτοκρατορία, οι μαθητές το επιλέγουν σε μικρό ποσοστό.
- 15) **Ο χωρισμός της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σε Ανατολική και Δυτική (9,2%)**, ένα γεγονός ζωτικής σημασίας που δεν συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό επιλογών από τους μαθητές και βρίσκεται σχεδόν στις τελευταίες θέσεις.
- 16) **Η δημιουργία ελληνικών κρατών μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους (8%)** αφορά ένα γεγονός να μεν θετικό για τον ελληνικό πολιτισμό αλλά χωρίς σημαντικότητα για τους μαθητές.

Τα επόμενα πέντε τελευταία ιστορικά γεγονότα στα οποία οι μαθητές δεν αποδίδουν ιδιαίτερη σημαντικότητα, κάποια από τα οποία έχουν ως κοινό στοιχείο τις συγκρούσεις και την κατακτητική διάθεση των Οθωμανών και άλλων λαών προς τη βυζαντινή αυτοκρατορία είναι τα εξής :

- 17) **Οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν την Θεσσαλονίκη (7,6%)**
- 18) **Οι Σελτζούκοι Τούρκοι νικούν τους Βυζαντινούς στο Ματζικέρτ (5,3%)**
- 19) **Η ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο καθώς και οι συγκρούσεις των Βυζαντινών με τους Άραβες (4,9%)** βρίσκονται στην ίδια θέση.
- 20) Την προτελευταία θέση μοιράζονται δύο ιστορικά γεγονότα **οι πολεμικές συγκρούσεις του Ηρακλείου με τους Πέρσες και τους Άβαρους και το κίνημα των ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη (3,3%)**
- 21) **Η επέκταση των Σελτζούκων και Οθωμανών Τούρκων στα βυζαντινά εδάφη (3,1%)** περνάει σχεδόν απαρατήρητη με μόλις 15 μαθητές από το σύνολο να την επιλέγουν.

Ως προς το φύλο, οι μαθητές δεν φαίνεται να διαφοροποιούνται πολύ στις επιλογές τους. Τα πρώτα γεγονότα όπως προκύπτουν από τα αποτελέσματα επιλέγονται και από τα 2 φύλα. Εκεί που υπάρχει μια αξιόλογη διαφορά είναι στην Άλωση της Κωνσταντινούπολης στο Σχίσμα και στη βυζαντινή τέχνη με τα κορίτσια να τα επιλέγουν σε μεγαλύτερο ποσοστό. Από την άλλη τα αγόρια επιλέγουν σε μεγαλύτερο ποσοστό το γεγονός της επιβολής του Χριστιανισμού από τον Θεοδόσιο Α΄ και δίνουν λίγο μεγαλύτερη έμφαση σε πολεμικά γεγονότα (Βλέπε Σχήμα 1.5., Παράρτημα Α).

4.1.2. Σημαντικά πρόσωπα

Στο 2^ο ερώτημα, οι μαθητές κλήθηκαν να αξιολογήσουν τα πέντε πιο σημαντικά ιστορικά πρόσωπα σύμφωνα με την άποψή τους. Οι προτιμήσεις των μαθητών φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί :

Πίνακας 1.2. Σημαντικότητα ιστορικών προσώπων κατά τους μαθητές.

Ιστορικά πρόσωπα	Άτομα	%
Ιουστινιανός	398	81,2%
Μέγας Κωνσταντίνος	337	68,8%
Τρεις Ιεράρχες	255	52,0%
Κωνσταντίνος Παλαιολόγος	202	41,2%
Κύριλλος και Μεθόδιος	165	33,7%
Θεοδώρα (σύζυγος Ιουστινιανού)	130	26,5%
Μωάμεθ ο Β΄	100	20,4%
Ανθέμιος και Ισίδωρος	80	16,3%
Θεοδώρα (αναστήλωση εικόνων)	71	14,5%
Λέων ο Γ΄ Ισαύρος	70	14,3%
Ηράκλειος	70	14,3%
Θεοδόσιος	60	12,2%
Πατριάρχης Φώτιος	53	10,8%
Διοκλητιανός	50	10,2%
Βασίλειος ο Β΄	49	10,0%
Αττίλας	45	9,2%
Σαμουήλ	36	7,3%
Ρωμανός ο Διογένης	25	5,1%
Άνα Κομνηνή	20	4,1%
Ευδοκία	15	3,1%
Βαγιαζήτ	15	3,1%
Αλέξιος Α΄ Κομνηνός	11	2,2%
Δεν αναφέρει κανένα πρόσωπο	15	3,1%

Συγκεκριμένα οι επιλογές των μαθητών με ποσοτική κατάταξη είναι οι εξής:

- 1) Στην πρώτη θέση βρίσκεται με πολύ μεγάλη διαφορά ο **Ιουστινιανός** ο οποίος συγκεντρώνει την πλειονότητα των απαντήσεων των μαθητών (81,2%). Η απόδοση σημαντικότητας στο πρόσωπο του είναι σχεδόν καθολική από τους μαθητές.
- 2) Τη δεύτερη θέση καταλαμβάνει ένας ακόμη βυζαντινός αυτοκράτορας, ο **Μέγας Κωνσταντίνος** (68,8%) ο οποίος επίσης συγκεντρώνει μεγάλο μέρος των απαντήσεων.
- 3) Στην τρίτη θέση δεν συναντάμε ένα αλλά τρία πρόσωπα, τους **Τρεις Ιεράρχες** (52%) οι οποίοι επιλέγονται για την πνευματικότητα τους και το φιλανθρωπικό τους έργο. Περισσότεροι από τους μισούς μαθητές απέδωσαν σημαντικότητα σε αυτά τα πρόσωπα.
- 4) **Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος** (41,2%), ο τελευταίος αυτοκράτορας της βυζαντινής αυτοκρατορίας, αν και υποθετικά θα τον περιμέναμε στις τρεις πρώτες θέσεις, βρίσκεται στη τέταρτη θέση.
- 5) Στη πρώτη πεντάδα βρίσκονται ο **Κύριλλος και ο Μεθόδιος** (33,7%), οι οποίοι συνδέονται με τον εκχριστιανισμό των Σλάβων που σαν ιστορικό γεγονός όπως είδαμε παραπάνω, δεν συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό σημαντικότητας, ωστόσο τα δύο αυτά πρόσωπα αξιολογήθηκαν αρκετά σημαντικά για την προσφορά τους και το έργο τους.
- 6) Η πρώτη γυναίκα που θεωρείται σημαντική με περίπου έναν στους τέσσερις μαθητές να την επιλέγει, είναι η **Θεοδώρα, σύζυγος του Ιουστινιανού** (26,5%).
- 7) Έκπληξη αποτελεί πως ο **Μωάμεθ Β΄** (20,4%), ο πορθητής της Πόλης, βρίσκεται μέσα στην πρώτη δεκάδα των σημαντικών προσώπων, αν και έχει αρνητική χροιά κατά την αιτιολόγηση των απαντήσεων όπως θα δούμε στην ποιοτική ανάλυση
- 8) **Ο Ανθέμιος και ο Ισίδωρος** (16,3%), οι χτίστες του ναού της Αγίας Σοφίας, θεωρούνται σημαντικά πρόσωπα από μερικούς μαθητές.
- 9) Επόμενη σημαντική γυναίκα επιλέγεται η **Θεοδώρα** η οποία συνδέεται με τη λήξη της εικονομαχίας και την αναστήλωση των εικόνων (14,5%).
- 10) Την δέκατη θέση μοιράζονται δύο πρόσωπα : ο **Ηράκλειος** και ο **Λέων ο Γ΄ΐσαυρος** (14,3%), αυτοκράτορες και οι δύο της βυζαντινής αυτοκρατορίας που έμειναν γνωστοί για τη γενναιότητα και για το μαχητικό του πνεύμα εναντίον των εχθρών της αυτοκρατορίας
- 11) **Ο Θεοδόσιος Α΄** (12,2%), γνωστός και ως Μέγας Θεοδόσιος, ο οποίος από τη μια μεριά του αποδίδεται θετική χροιά όσον αφορά το θέμα της διάδοσης του

Χριστιανισμού και από την άλλη συνδέεται με την καταστροφή των αρχαίων ναών και έργων τέχνης.

- 12) **Ο Πατριάρχης Φώτιος** (10,8%), παρόλο που ο ρόλος του ήταν καθοριστικής σημασίας για τις πολιτικές και εκκλησιαστικές εξελίξεις, δεν συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό απαντήσεων.
- 13) **Ο Διοκλητιανός** (10,2%) του οποίου το όνομα συνδέεται με τους διωγμούς των Χριστιανών, βρίσκεται στην τελευταία δεκάδα.
- 14) **Ο Βασίλειος Β΄** (10%), γνωστός και ως Βουλγαροκτόνος, ο οποίος χάρισε την τελευταία περίοδο πολιτικής ακμής στην αυτοκρατορία, συγκεντρώνει μόνο το 10%.
- 15) **Ο Αττίλας** (9,2%) δεν φαίνεται να προσελκύει το ενδιαφέρον των παιδιών και βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις.
- 16) Για το πρόσωπο του **Σαμουήλ** (7,3%) γίνεται μια παρανόηση από τους μαθητές καθώς από την ποιοτική ανάλυση καταλαβαίνουμε πως οι μαθητές όταν επέλεξαν τον Σαμουήλ είχαν στο μυαλό τους, είτε τον καλόγερο Σαμουήλ που ανατινάχθηκε στο όρος Κούγκι στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, είτε τον Σαούλ της Καινής Διαθήκης και όχι τον αυτοκράτορα Σαμουήλ του Βυζαντίου.

Στα επόμενα πέντε τελευταία ιστορικά πρόσωπα, οι μαθητές φαίνεται να μην τους αποδίδουν ιδιαίτερη σημαντικότητα παρά το πνευματικό τους έργο ή τον ρόλο που διαδραμάτισαν στις πολιτικές εξελίξεις της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

- 17) **Ο Ρωμανός ο Δ΄ Διογένης** (5,1%) που διακρινόταν για το ήθος και τη γενναιότητά του, φαίνεται ότι δεν συγκεντρώνει πολλές προτιμήσεις.
- 18) **Η Άννα Κομνηνή** (4,1%) αν και θεωρείται η πρώτη γυναίκα ιστορικός, με σπουδαία μόρφωση και πνευματική ζωή, βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις.
- 19) Στην προτελευταία θέση συναντάμε δύο πρόσωπα τον **Βαγιαζήτ** και την **Ευδοκία** (3,1%).
- 20) **Ο Αλέξιος ο Α΄ Κομνηνός** (2,2%), ο αυτοκράτορας που θεμελίωσε την δυναστεία των Κομνηνών βρίσκεται στην τελευταία θέση, ως το λιγότερο σημαντικό πρόσωπο.

Στην κατηγορία αυτή, τόσο τα κορίτσια όσο και τα αγόρια αποδίδουν σημαντικότητα στα ίδια ιστορικά πρόσωπα. Οι τρεις Ιεράρχες και κάποια γυναικεία πρόσωπα επιλέγονται περισσότερο από τα κορίτσια, ενώ τα αγόρια βάζουν στις επιλογές τους πρόσωπα όπως τον Μωάμεθ Β΄, τον Αττίλα, τον Ηράκλειο και τον Λέων Γ΄ Ισαυρο (Βλέπε σχήμα 1.6, Παράρτημα Α).

4.1.3. Δυσάρεστο/αρνητικό/άσχημο γεγονός

Στο 3^ο ερώτημα ζητήθηκε από τους μαθητές να επιλέξουν ανάμεσα από 10 ιστορικά γεγονότα το πιο δυσάρεστο/αρνητικό/άσχημο γεγονός για τους ίδιους. Οι απόψεις τους φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί :

Πίνακας 1.3. Το πιο δυσάρεστο/αρνητικό/άσχημο ιστορικό γεγονός κατά τους μαθητές

	Άτομα	%
Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς	148	30,2%
Η κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους	89	18,2%
Η εικονομαχία	62	12,7%
Η στάση του Νίκα	60	12,2%
Η καταστροφή αρχαίων ναών και έργων τέχνης στα χρόνια διακυβέρνησης του Θεοδοσίου Α΄	52	10,6%
Το Σχίσμα μεταξύ των 2 εκκλησιών	20	4,1%
Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους	16	3,3%
Η επαναφορά της παλιάς θρησκείας από τον Ιουλιανό	13	2,7%
Η κατάργηση του νόμου του αλληλέγγυου	9	1,8%
Η κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Οθωμανούς	6	1,2%
Δεν αναφέρει κανένα δυσάρεστο/αρνητικό γεγονός	15	3,1%

Συγκεκριμένα οι απόψεις των μαθητών με ποσοτική κατάταξη είναι οι εξής:

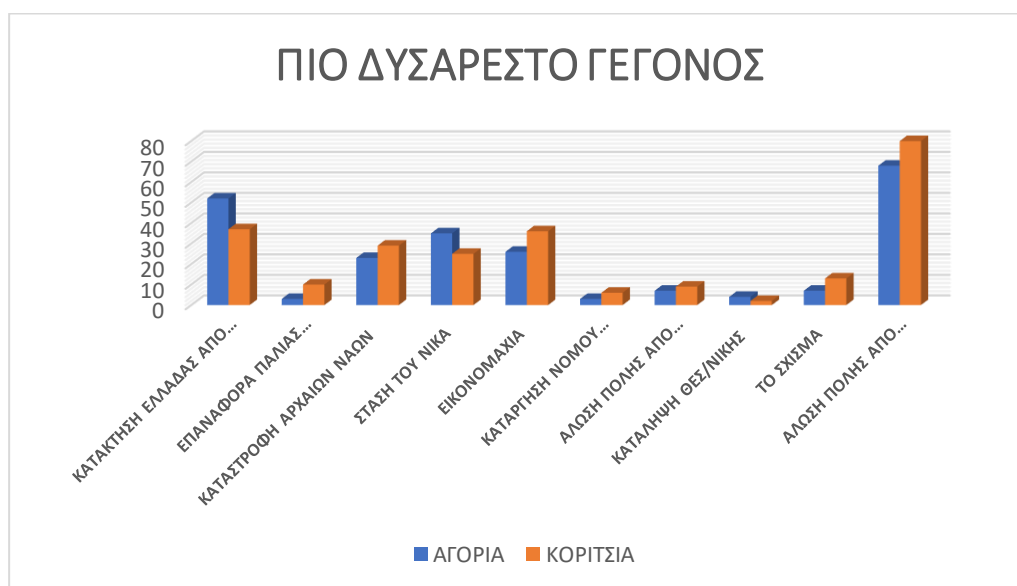
- 1) **Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς** (30,2%) ένα ιστορικό γεγονός ορόσημο για την ελληνική και παγκόσμια ιστορία. Αν και λιγότεροι από τους μισούς μαθητές το επέλεξαν (148 στους 490 μαθητές) βρίσκεται στη πρώτη θέση των δυσάρεστων γεγονότων.
- 2) **Η κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους** (18,2%) είναι το επόμενο δυσάρεστο γεγονός για τους μαθητές με σχετικά μεγάλη διαφορά από το πρώτο δυσάρεστο.

- 3) Ακολουθεί **η εικονομαχία** (12,7%) μια θεολογική και πολιτική διαμάχη που δίχασε τους κατοίκους του Βυζαντίου.
- 4) **Η στάση του Νίκα** (12,2%), μια εξέγερση η οποία άφησε χιλιάδες νεκρούς έρχεται με μικρή διαφορά μετά την εικονομαχία, δύο γεγονότα που πήραν εμφύλιες διαστάσεις.
- 5) Την πρώτη πεντάδα των δυσάρεστων γεγονότων κλείνει **η καταστροφή αρχαίων ναών και έργων τέχνης στα χρόνια της διακυβέρνησης του Θεοδόσιου Α΄** (10,6%).

Τα επόμενα πέντε ιστορικά γεγονότα συγκεντρώνουν μικρά ποσοστά ως δυσάρεστα και αρνητικά γεγονότα και είναι τα εξής :

- 6) **Το Σχίσμα μεταξύ των δύο εκκλησιών** (4,1%), η διάσπαση αυτή των εκκλησιών δεν επιλέγεται από τους μαθητές ως πολύ αρνητική κατάσταση. Επιπλέον, η ύλη του συγκεκριμένου μαθήματος στο σχολικό εγχειρίδιο έχει πολλές πληροφορίες γεγονός που πιθανό το καθιστά δυσνόητο και δύσκολο για τα παιδιά.
- 7) **Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους** (3,3%) ενώ οι μαθητές στις αιτιολογήσεις τους που θα δούμε στην ποιοτική ανάλυση το παρουσιάζουν ως ένα πολύ άσχημο ιστορικό γεγονός, ωστόσο στη σειρά κατάταξης βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις.
- 8) **Η επαναφορά της παλιάς θρησκείας από τον Ιουλιανό** (2,7%), πρόκειται για ένα γεγονός που δεν προβάλλεται πολύ στο σχολικό εγχειρίδιο, η έκταση του είναι μικρή.
- 9) Στην προτελευταία θέση βρίσκεται **η κατάργηση του νόμου του «αλληλέγγυου»** (1,8%). Αν και ο συγκεκριμένος νόμος βοήθησε στην επιβίωση των μικρότερων γαιοκτημόνων και είχε ως συνέπεια την ανάπτυξη της γεωργίας και του εμπορίου της βυζαντινής αυτοκρατορίας, η κατάργηση του, δεν φαίνεται να επηρεάζει τους μαθητές ώστε να το κατατάξουν ως ένα πιο δυσάρεστο γεγονός.
- 10) **Η κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Οθωμανούς** (1,2%), είναι το λιγότερο δυσάρεστο γεγονός σύμφωνα πάντα με τις επιλογές των μαθητών.

Όσον αφορά την επιλογή του πιο δυσάρεστου/αρνητικού γεγονότος από αγόρια και κορίτσια, οι διαφορές παρουσιάζονται στο παρακάτω σχήμα :

Σχήμα 1.7. Το πιο δυσάρεστο/αρνητικό γεγονός για αγόρια και κορίτσια

4.1.4. Σημαντικό θέμα

Στο τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου, οι μαθητές κλήθηκαν να επιλέξουν ένα από τα θέματα της σχολικής ύλης της Ε΄ Δημοτικού ως το πιο σημαντικό για τους ίδιους. Τα θέματα αυτά αφορούσαν περισσότερο, την κοινωνική και οικογενειακή ζωή των Βυζαντινών, την εκπαίδευση τους, τις ασχολίες και τα επαγγέλματα που εξασκούσαν καθώς και τις τέχνες που εφάρμοζαν. Οι προτιμήσεις τους αποτυπώνονται στον πίνακα που ακολουθεί :

Πίνακας 1.4. Το πιο σημαντικό θέμα από την σχολικό βιβλίο της Ε΄ Δημοτικού

Πιο σημαντικό θέμα	Άτομα	%
Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο	171	34,9%
Η θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία	108	22,0%
Η βυζαντινή τέχνη	86	17,6%
Η γλώσσα των Βυζαντινών	38	7,8%
Η καθημερινή ζωή των Βυζαντινών	33	6,7%
Η διπλωματία των Βυζαντινών	28	5,7%
Δεν αναφέρει κανένα θέμα	26	5,3%

Συγκεκριμένα οι απόψεις των μαθητών με ποσοτική κατάταξη είναι οι εξής:

- 1) **Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο** (34,9%) έρχεται πρώτη στις προτιμήσεις των μαθητών και είναι λογικό καθώς πρόκειται για ένα θέμα που τους αφορά αφού και οι ίδιοι βρίσκονται στην εκπαίδευση. Στο συγκεκριμένο μάθημα του σχολικού βιβλίου, μαθαίνουν για τη μορφή που είχε η εκπαίδευση εκείνα τα χρόνια, πόσο διαρκούσε, τι μάθαιναν και ποιοι είχαν δικαίωμα στη μόρφωση. Έτσι μπορούν να συγκρίνουν τη εκπαίδευση στο Βυζάντιο με τη σημερινή μορφή, να βρουν ομοιότητες και διαφορές και με αυτό τον τρόπο να οδηγηθούν να σκέφτονται κριτικά πάνω στο θέμα και να το κατανοήσουν ενδεχομένως καλύτερα
- 2) **Η θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία** (22%) είναι το δεύτερο πιο σημαντικό θέμα της σχολικής ύλης και επιλέγεται τόσο από κορίτσια όσο και από αγόρια. Στο μάθημα αυτό μαθαίνουν για τη θέση της γυναίκας, ποια ήταν τα δικαιώματά και οι υποχρεώσεις της, οι ασχολίες και η διασκέδαση της. Όπως και στο παραπάνω θέμα, έτσι και εδώ οι μαθητές μπορούν να κάνουν συγκρίσεις με τη θέση της γυναίκας στη σημερινή εποχή και να αναλογιστούν αν άλλαξε ή αν υπήρχε βελτίωση.
- 3) **Η βυζαντινή τέχνη** (17,6%) κατέχει την τρίτη θέση και πρόκειται για ένα μάθημα που περιγράφει τις τέχνες των Βυζαντινών, και παρουσιάζει τις μορφές και τα είδη που αναπτύχθηκαν εκείνη την περίοδο. Από την ενότητα αυτή οι μαθητές μπορούν να κατανοήσουν την αξία της δημιουργίας αλλά και τη διαχρονικότητα των έργων τέχνης καθώς και την αξία τους και την επιρροή τους στη σημερινή κοινωνία.
- 4) **Η γλώσσα των Βυζαντινών** (7,8%) βρίσκεται στη τέταρτη θέση. Το μάθημα στο σχολικό εγχειρίδιο έχει πολλές πληροφορίες που ίσως κουράζουν τα παιδιά, ωστόσο το επιλέγουν πιθανόν σαν σημαντικό θέμα επειδή η γλώσσα των βυζαντινών σχετίζεται με την ελληνική γλώσσα.
- 5) **Η καθημερινή ζωή των Βυζαντινών** (6,7%) παρόλο που είναι ένα θέμα ευχάριστο και εύκολο βρίσκεται στην προτελευταία θέση. Εδώ οι μαθητές γνωρίζουν για τις καθημερινές συνήθειες των ανθρώπων στη βυζαντινή κοινωνία, πού συνήθιζαν να περνάνε τον ελεύθερο τους χρόνο, και ποια επαγγέλματα εξασκούσαν.
- 6) **Η διπλωματία των Βυζαντινών** (5,7%) φαίνεται να είναι το λιγότερο σημαντικό θέμα για τους μαθητές αν και είναι ένα μάθημα που περιγράφεται με απλό τρόπο και δείχνει τους τρόπους με τους οποίους κρατούσαν ειρηνικές σχέσεις οι Βυζαντινοί με τους άλλους λαούς. Από την ενότητα αυτή οι μαθητές θα μπορούσαν να αναρωτηθούν για τη διπλωματία στη σημερινή εποχή και πώς αυτή επιτυγχάνεται.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί πως σε αυτό το ερώτημα υπήρξε και ένας αριθμός μαθητών (26 άτομα) που δεν επέλεξαν κάποιο από τα θέματα στο ερωτηματολόγιο. Πιθανόν, επειδή ήταν η τελευταία ερώτηση, οι μαθητές είχαν κουραστεί ή δεν τους έφτασε ο χρόνος για να ολοκληρώσουν το ερωτηματολόγιο. Βέβαια και στις προηγούμενες ερωτήσεις για τα ιστορικά γεγονότα, τα ιστορικά πρόσωπα και τα δυσάρεστα γεγονότα υπήρχαν κάποια ερωτηματολόγια που δεν είχαν επιλογές, ωστόσο ο αριθμός των ατόμων σε εκείνες τις ερωτήσεις ήταν πολύ μικρότερος γι'αυτό και δεν αναφέρθηκε στις προηγούμενες ενότητες.

Στο πιο σημαντικό θέμα ήταν αναμενόμενο, τα κορίτσια να επιλέξουν σε αρκετά μεγαλύτερο ποσοστό τη θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία. Τα αγόρια προτίμησαν περισσότερο τη διπλωματία των Βυζαντινών. Στα άλλα θέματα δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα όπως φαίνεται από το παρακάτω σχήμα :

Σχήμα 1.8. Το πιο σημαντικό θέμα για αγόρια και κορίτσια

4.2. Ποιοτική ανάλυση δεδομένων

Στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, οι μαθητές εκτός από το να επιλέξουν τα πιο σημαντικά γεγονότα και πρόσωπα, το πιο δυσάρεστο γεγονός και το πιο σημαντικό θέμα της σχολικής ύλης, έπρεπε επίσης να αιτιολογήσουν την επιλογή τους. Ειδικότερα, για το σημαντικά γεγονότα καλούνταν να αιτιολογήσουν ως τρία γεγονότα. Για τα σημαντικά πρόσωπα μπορούσαν να αιτιολογήσουν μέχρι δύο από αυτά. Τέλος έπρεπε να αιτιολογήσουν για το δυσάρεστο γεγονός και για το σημαντικότερο θέμα. Από τις απαντήσεις των μαθητών και μέσα από την ποιοτική τους ανάλυση, προκύπτουν κάποια συμπεράσματα σχετικά με την πρόληψη της Ιστορικής Σημαντικότητας.

Θα πρέπει να επισημανθεί πως δεν απάντησαν όλοι οι μαθητές σε όλες τις αιτιολογήσεις. Κάποιοι επέλεξαν να αιτιολογήσουν λιγότερες από τρεις επιλογές κυρίως στις κατηγορίες σημαντικά γεγονότα ή πρόσωπα. Ωστόσο το συνολικό ποσοστό των μαθητών που εξήγησε την επιλογή του είναι κοντά στο 90%, ένα ποσοστό πολύ σημαντικό ώστε να έχουμε μεγάλη ποικιλία από απαντήσεις.

Ένα από τα πρώτα στοιχεία που προέκυψε από τις απαντήσεις αρκετών μαθητών είναι η περιγραφή του ιστορικού γεγονότος ή προσώπου με παράθεση ιστορικών πληροφοριών από το σχολικό εγχειρίδιο, χωρίς να εξηγούν ουσιαστικά τον λόγο που το επέλεξαν. Τέτοιου είδους απαντήσεις εντοπίστηκαν σε αιτιολογήσεις ενός μεγάλου αριθμού μαθητών και σίγουρα αποτελεί έναν προβληματισμό για τη Διδακτική της Ιστορίας.

Παραδείγματα :

1. «Οι Ρωμαίοι κατάκτησαν την Ελλάδα το 146 π.Χ. Κατάργησαν τα δημοκρατικά πολιτεύματα και τις συμμαχίες των ηττημένων πόλεων-κρατών» (Κορίτσι, για κατάκτηση Ελλάδας από Ρωμαίους).
2. «Έγινε το 313 μ.Χ. και από τότε μπορούσαν να πιστεύαν σε όποιον θέλουνε χωρίς να είναι αναγκασμένοι» (Κορίτσι, για Διάταγμα ανεξιθρησκείας).
3. «Στην Ανατολή αναπτύχθηκε η Βυζαντινή αυτοκρατορία ενώ στη Δυτική αναπτύχθηκαν άλλα κράτη που έγιναν απειλή για το Βυζάντιο» (Κορίτσι, για χωρισμός αυτοκρατορίας).
4. «Έλαβε χώρα στην Κωνσταντινούπολη και είχε διάρκεια μιας εβδομάδας. Ήταν οι πιο βίαιες ταραχές που ξέσπασαν με τη μισή σχεδόν πόλη να καίγεται, να καταστρέφεται και με δεκάδες ανθρώπους να σκοτώνονται» (Κορίτσι, για Στάση του Νίκα).
5. «Τον 4ο αιώνα ήταν χτισμένος στη θέση της Αγίας Σοφίας άλλος ναός που καταστράφηκε το 532 κατά τη στάση του Νίκα. Ο νέος ναός αποφασίστηκε από τον

αυτοκράτορα Ιουστινιανό. Αρχιτέκτονες ήταν ο Ανθέμιος και ο Ισίδωρος» (Κορίτσι, για κατασκευή Αγίας Σοφίας).

6. «Οι Έλληνες λέγανε καλύτερα τους Τούρκους παρά τους Φράγκους» (Αγόρι, για Άλωση από Φράγκους).
7. «Το 1453 οι Τούρκοι με τον σουλτάνο τον Μωάμεθ Β΄ κατάφεραν να κατακτήσουν την Κωνσταντινούπολη» (Αγόρι, για Άλωση από Οθωμανούς).
8. «Ήταν δύο καλόγεροι και αδέρφια που ανέπτυξαν το αλφάβητο» (Αγόρι, για Κύριλλο και Μεθόδιο).
9. «Όλοι φώναζαν ούρλιαζαν δεν ήξεραν που να πάνε, σκοτωνόταν κόσμος και άλλοι προσπαθούσαν να φύγουν. Ήταν ένα σκέτο χάος» (Κορίτσι για Άλωση από Οθωμανούς)
10. « Η γυναίκα καθόταν σπίτι, ύφαιναν, καθάριζαν, μάθαιναν εκκλησιαστικούς ύμνους στις κόρες τους και έβγαιναν μόνο για να πάνε εκκλησία και να πάνε σε διάφορες διασκεδάσεις με τους άντρες τους» (Αγόρι, για τη θέση της γυναίκας στο Βυζάντιο).
11. «Πήρε αυστηρά μέτρα, έκλεισε τους αρχαίους ναούς, κατήργησε τους Ολυμπιακούς αγώνες και ανέχτηκε την καταστροφή των αρχαίων ναών και προσπάθησαν να τον σκοτώσουν» (Αγόρι, για Θεοδόσιο).
12. «Ο Μέγας Κωνσταντίνος όταν την ίδρυσε ήθελε να την ονομάσει Νέα Ρώμη αλλά όταν πέθανε την ονόμασαν Κωνσταντινούπολη» (Κορίτσι, για Μέγα Κωνσταντίνο).

Ένα επόμενο στοιχείο είναι πως έδωσαν εξηγήσεις οι οποίες είτε ήταν τελείως ανιστορικές και λανθασμένες σύμφωνα με τα ιστορικά δεδομένα, είτε μπέρδευαν ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα μεταξύ τους.

Παραδείγματα :

1. «Αυτό το γεγονός σημαίνει ότι η Κωνσταντινούπολη είχε σκλαβωθεί από τους Οθωμανούς μετά όμως ελευθερώθηκε η Κωνσταντινούπολη» (Κορίτσι, για Άλωση Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς).
2. «Επειδή ήταν η μαμά του Κωνσταντίνου» (Κορίτσι, για Θεοδώρα σύζυγο του Ιουστινιανού).
3. «Επειδή ήξεραν ότι θα γεννηθεί ο Χριστούλης και του έφεραν πολύτιμα πράγματα» (Κορίτσι, για Τρεις Ιεράρχες).
4. «Γιατί κρατούσε ελεύθερο τον οχυρό λόφο Κούγκι μέχρι την τελευταία στιγμή που ανατινάχθηκε μαζί τους» (Αγόρι, για Σαμουήλ).
5. «Γιατί ίδρυσε τον Μωαμεθανισμό» (Αγόρι, για Μωάμεθ Β΄).

6. «Γιατί ίδρυσε την Κωνσταντινούπολη» (Αγόρι, για Ιουστινιανό).
7. «Γιατί έχτισαν τον Παρθενώνα» (Αγόρι, για Ανθέμιο και Ισίδωρο).
8. «Γιατί ίδρυσαν Αγία Σοφία» (Κορίτσι για Κύριλλο και Μεθόδιο).
9. «Ίδρυσε το κυριλλικό αλφάβητο» (Αγόρι, για Αλέξιο Α΄ Κομνηνό).
10. «Γιατί είναι το τέλος της Βυζαντινής αυτοκρατορίας» (Κορίτσι, για κατάκτηση Ελλάδας από Ρωμαίους).

Από τις υπόλοιπες απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές θα παρατεθούν οι πιο συγκροτημένες στις διάφορες κατηγορίες που συναντήσαμε.

4.2.1. Σημαντικά γεγονότα

Κάποιες ενδεικτικές απαντήσεις των μαθητών για τα ιστορικά γεγονότα σύμφωνα με τη σειρά που επιλέχθηκαν είναι οι εξής :

1. Η κατασκευή της Αγίας Σοφίας

- α) «Επειδή η μεγάλη εκκλησία γίνεται κέντρο της θρησκευτικής και της εθνικής ζωής του Βυζαντίου» (Κορίτσι, συμβολική σημαντικότητα κατά Cercadillo).
- β) «Επειδή είναι μια Εκκλησία που δημιούργησε ο Ιουστινιανός» (Αγόρι, σύνδεση με ιστορικό πρόσωπο).
- γ) «Επειδή είναι ένα όμορφο μέρος που θα ήθελα να επισκεφτώ, έχει όμορφες αγιογραφίες και εικόνες» (Κορίτσι, προσωπική σημαντικότητα).
- δ) «Επειδή μέσα από αυτό το γεγονός ένα μνημείο είχε χτιστεί και ήταν ιερό για πολλούς ανθρώπους και μέχρι σήμερα συνεχίζει να είναι» (Αγόρι, διαχρονικότητα, σύνδεση με το παρόν).

2. Το Διάταγμα της ανεξιθρησκείας

- α) «Σταμάτησαν οι διωγμοί των Χριστιανών και όλοι οι άνθρωποι μπορούσαν να πιστεύουν όποια θρησκεία ήθελαν και διατηρείται ως σήμερα» (Αγόρι, διαχρονικότητα).
- β) «Επειδή οι Έλληνες μπορούσαν να πιστεύουν όπου θέλουν» (Κορίτσι, εθνική ταυτότητα).
- γ) «Γιατί έφερε μια νέα εποχή στη θρησκεία» (Κορίτσι, γεγονός που οδηγεί σε σημαντικές αλλαγές με βάση τα κριτήρια σημαντικότητας της Counsell).
- δ) «Έγινε το 313 μ.Χ. και από τότε μπορούσαν να πιστεύαν σε όποιον θέλουνε χωρίς να είναι αναγκασμένοι» (Αγόρι, περιγραφή γεγονότος, χωρίς αιτιολόγηση).

3. Η ίδρυση της Κωνσταντινούπολης
- α) «Είναι ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα στην περσινή ιστορία γιατί αν δεν είχε ιδρύσει ο Μέγας Κωνσταντίνος την Κωνσταντινούπολη τίποτα δεν θα είχε συμβεί» (Αγόρι, αντιγεγονοτικός συλλογισμός).
  - β) «Άλλαξε το κέντρο της Βυζαντινής αυτοκρατορίας» (Κορίτσι, αλλαγή).
  - γ) «Γιατί μέχρι και σήμερα εκεί ζουν Έλληνες» (Αγόρι, εθνικός εαυτός, διαχρονικότητα-εθνοκεντρισμός).
  - δ) «Επειδή ιδρύθηκε μια περίφημη πόλη που έχει και την Αγία Σοφία» (Αγόρι, σύνδεση με άλλο γεγονός).
  - ε) «Γιατί από εκεί περνούσαν πολλοί εμπορικοί δρόμοι και γι' αυτό είχε πολύ μεγάλο πλούτο και έτσι έγινε το κέντρο της αυτοκρατορίας» (Κορίτσι, σύγχρονη σημαντικότητα κατά Cercadillo).
4. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς
- α) «Αν οι Οθωμανοί δεν είχαν κατακτήσει την Πόλη, σήμερα θα ήταν εις το Ελληνικό έδαφος και σ' αυτόν τον χώρο θα υπήρχε ένας μεγάλος και σπουδαίος πολιτισμός» (Αγόρι, υπόθεση/ενδεχομενικότητα-εθνοκεντρισμός).
  - β) «Επειδή χάσαμε την Κωνσταντινούπολη» (Κορίτσι, πληθυντική χρήση του παρελθόντος, εθνοκεντρισμός).
  - γ) «Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους ξεκίνησαν τα 400 χρόνια σκλαβιάς των Ελλήνων» (Αγόρι, αρνητικές εθνικές συνέπειες).
  - δ) «Γιατί σήμανε οπισθοχώρηση του πολιτισμού για την Ελλάδα και ο αρνητικός αντίκτυπος που μας επηρεάζει μέχρι σήμερα» (Κορίτσι, αρνητικός αντίκτυπος, ιστορική ερμηνεία).
5. Η στάση του Νίκα
- α) «Το θεωρώ σημαντικό επειδή ήταν μια επανάσταση ενάντια στον Ιουστινιανό και διχάστηκε ο λαός» (Κορίτσι, σύνδεση με ιστορικό πρόσωπο).
  - β) «Γιατί χάθηκαν χιλιάδες ζωές χωρίς να έχουν κάνει κάτι κακό και χωρίς να το θέλουν οι ίδιοι» (Αγόρι, αρνητικές συνέπειες).
  - γ) «Γιατί οι μεταρρυθμίσεις του Ιουστινιανού προκάλεσαν φασαρίες στην Πόλη» (Αγόρι, αιτιώδης σημαντικότητα κατά Cercadillo).
6. Οι Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα
- α) «Γιατί ένας ξένος πολιτισμός κατακτά την χώρα μου» (Κορίτσι, εθνοκεντρισμός)
  - β) «Πιστεύω πως από τότε που κατακτούν την Ελλάδα σταματάει η ελευθερία της και αρχίζει μια νέα εποχή» (Αγόρι, αλλαγή τρόπου ζωής)

γ) «Γιατί οι κακοί Ρωμαίοι κατέκτησαν την καλή Ελλάδα» (Αγόρι, εθνοκεντρισμός, οι «κακοί» άλλοι).

δ) «Μεγάλη νίκη των Ρωμαίων γιατί ο ελληνικός πολιτισμός τότε είχε μεγάλη ανάπτυξη και επηρέασε τον πολιτισμό των Ρωμαίων» (Αγόρι, επίδραση ελληνικού πολιτισμού).

7. Η εικονομαχία και η αναστήλωση των εικόνων

α) «Επειδή ήταν μια μεγάλη κρίση για τη βυζαντινή εποχή που προκάλεσε μεγάλες εσωτερικές αναταραχές» (Κορίτσι, σύγχρονη σημαντικότητα κατά Cercadillo).

β) «Γιατί πέθαναν πολλοί άνθρωποι για να έχουμε σήμερα εμείς τις εικόνες» (Αγόρι, διαχρονικότητα).

γ) «Διότι χωρίς αυτήν τώρα δεν θα είχαμε εικόνες» (Κορίτσι, αντιγεγονοτικός συλλογισμός).

8. Η ανάπτυξη της βυζαντινής τέχνης

α) «Γιατί αν δεν είχαν δημιουργηθεί τότε μπορεί να μην ήταν και τώρα» (Κορίτσι, υπόθεση/ενδεχομενικότητα).

β) «Γιατί οι βυζαντινοί άφησαν έργα τέχνης που υπάρχουν ακόμα και σήμερα» (Κορίτσι, διαχρονικότητα, σύνδεση με το παρόν).

γ) «Γιατί τότε αναπτύχθηκε το Βυζάντιο» (Αγόρι, αιτιώδης σημαντικότητα - Cercadillo).

δ) «Ήταν η αρχιτεκτονική, ζωγραφική και μικρογραφία» (Αγόρι, περιγραφή μαθήματος).

ε) «Γιατί οι άνθρωποι μπορούσαν να μάθουν κάποια τέχνη» (Κορίτσι, παροντική σημαντικότητα - Cercadillo).

9. Οι Σταυροφορίες

α) «Γιατί έτσι οι Βυζαντινοί έχασαν πολλά μνημεία, πολιτισμό και υπάρχοντα τους» (Κορίτσι, αρνητικές συνέπειες).

β) «Γιατί είχε διαλυθεί η Κωνσταντινούπολη και την χώρισαν σε διάφορες περιοχές» (Αγόρι, αρνητικές συνέπειες, αλλαγή).

γ) «Ήταν στρατιωτικές επιχειρήσεις με την επιδοκιμασία της Λατινικής Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας κατά μέσο και ύστερο μεσαίωνα και οδήγησαν το 1204 σε πτώση την Κωνσταντινούπολη» (Αγόρι, περιγραφή ιστορικού γεγονότος, χωρίς αιτιολόγηση).

10. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους

α) «Γιατί έτσι αποδυναμώθηκε η βυζαντινή αυτοκρατορία και έτσι μετά από παρακμή 200 χρόνων κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς» (Αγόρι, αιτιώδης σημαντικότητα - Cercadillo).

- β) «Είναι σημαντικό γεγονός γιατί το γνωρίζει όλος ο κόσμος» (Κορίτσι, ιστορικός σταθμός).
- γ) «Επειδή σήμανε την υποδούλωση των Ελλήνων έστω και προσωρινά» (Αγόρι, αρνητικές συνέπειες, εθνοκεντρισμός).
11. Ο Θεοδόσιος ο Α΄ επιβάλλει τον Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία του κράτους
- α) «Γιατί επιτέλους οι Χριστιανοί αναπτύσσονται και γίνονται περισσότεροι» (Αγόρι, θρησκευτική ταυτότητα).
- β) «Γιατί αναγνωρίστηκε ο χριστιανισμός ως επίσημη θρησκεία» (Κορίτσι, θρησκευτικοί λόγοι).
- γ) «Επειδή ακόμα και σήμερα η θρησκεία μας είναι ο χριστιανισμός» (Αγόρι, διαχρονικότητα).
12. Η άνθιση των γραμμάτων και των τεχνών στα χρόνια της διακυβέρνησης των Μακεδόνων αυτοκρατόρων
- α) «Διότι οι καλές παρελθοντικές βάσεις οδηγούν τους μελλοντικούς λαούς σε μεγάλη πρόοδο» (Αγόρι, συνέχεια, σύνδεση με το παρόν)
- β) «Διότι τα γράμματα και οι τέχνες εξελίσσονται μέχρι και σήμερα» (Κορίτσι, διαχρονικότητα).
- γ) «Γιατί διαφορετικά δεν θα ιδρύονταν σχολεία και δεν θα μορφωνόταν οι αγράμματοι και δεν θα είχαν δουλειές οι κάτοικοι» (Αγόρι, αντιγεγονοτικός συλλογισμός).
13. Το Σχίσμα μεταξύ Ορθόδοξης και Καθολικής εκκλησίας
- α) «Επειδή εξαιτίας του ακόμα και σήμερα υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ τους» (Κορίτσι, επίδραση στο παρόν μέχρι σήμερα).
- β) «Γιατί θα ήταν ενωμένοι με αποτέλεσμα να μην είχε κατακτηθεί η Κωνσταντινούπολη» (Αγόρι, υπόθεση/ενδεχομενικότητα).
- γ) «Επειδή ήταν ένα μεγάλο χτύπημα στο χριστιανισμό από μερικούς που θέλανε την εξουσία» (Αγόρι, αιτιώδης σημαντικότητα - Cercadillo).
14. Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων
- α) «Γιατί οι Σλάβοι έμαθαν για τον Χριστιανισμό, έμαθαν να γράφουν και να διαβάζουν» (Κορίτσι, θετικές συνέπειες, αλλαγή τρόπου ζωής).
- β) «Αυτοί οι δυο Άγιοι θεωρούνται σημαντικοί γιατί εκχριστιάνισαν πάρα πολλούς Σλάβους» (Αγόρι, σύνδεση γεγονότος με ιστορικά πρόσωπα).
- γ) «Βοήθησε την αυτοκρατορία να έχει καλύτερες σχέσεις εμπορίου, συνθήκες ειρήνης με άλλους λαούς» (Κορίτσι, σύγχρονη σημαντικότητα)

15. Η υπεράσπιση των συνόρων της αυτοκρατορίας από τους Ακρίτες
- α) «Γιατί προστάτευαν μόνιμα τα σύνορα της αυτοκρατορίας για την υπεράσπιση της πόλης» (Κορίτσι, αιτιώδης σημαντικότητα - Cercadillo).
- β) «Γιατί αν δεν υπήρχαν οι Ακρίτες τα σύνορα δεν θα φυλάσσονταν και οι εχθροί θα μπορούσαν να έμπαιναν» (Αγόρι, αντιγεγονοτικός συλλογισμός).
- γ) «Οι Ακρίτες προστάτευαν τα σύνορα της αυτοκρατορίας, ο λαός τους αγαπούσε πολύ και τους θαύμαζε. Και για αυτούς έχουν γραφτεί πολλά τραγούδια» (Αγόρι, περιγραφή γεγονότος, χωρίς αιτιολόγηση).
16. Ο χωρισμός της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σε Ανατολική και Δυτική
- α) «Επειδή θα οργανώνονταν καλύτερα η αυτοκρατορία και δεν θα υπήρχαν διενέξεις μεταξύ τους (Αγόρι, αιτιώδης σχέση - Cercadillo).
- β) «Το θεωρώ σημαντικό γεγονός γιατί την έκανε πιο δυνατή» (Αγόρι, αλλαγή προς το καλύτερο).
17. Η δημιουργία ελληνικών κρατών μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης
- α) «Διότι ο χριστιανισμός μεγαλώνει» (Αγόρι, θρησκευτικοί λόγοι).
- β) «Επειδή συρρικνώθηκε η Ελλάδα σε μικρά τμήματα και δεν είχαν επαφή ο ένας με τον άλλον» (Κορίτσι, αρνητικές εθνικές συνέπειες).
- γ) «Γιατί οι Έλληνες επεκτάθηκαν σε νέα κράτη και ήταν καλό για την εποχή αυτήν» (Κορίτσι, σύγχρονη σημαντικότητα - Cercadillo).
18. Οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν την Θεσσαλονίκη
- α) «Γιατί λεηλατήθηκαν πολλά μνημεία» (Αγόρι, αρνητικές καταστροφικές συνέπειες).
19. Οι Σελτζούκοι Τούρκοι νικούν τους Βυζαντινούς στο Ματζικέρτ
- α) «Διότι πρέπει να θυμόμαστε ότι οι ανίκητοι Βυζαντινοί νικήθηκαν από τους Σελτζούκους» (Κορίτσι, εθνοκεντρισμός).
- β) «Αυτή ήταν η τελευταία μάχη που έδωσαν οι Βυζαντινοί για να υπερασπιστούν το Βυζάντιο» (Κορίτσι, περιγραφή γεγονότος χωρίς αιτιολόγηση).
20. Η ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο
- α) Γιατί την πόλη την ξαναπήραν οι χριστιανοί και έγινε πάλι ελληνική» (Αγόρι, θρησκευτική και εθνική ταυτότητα).
- β) «Γιατί πήραμε ξανά την Βασιλεύουσα» (Αγόρι, πληθυντική χρήση του παρελθόντος, εθνική υπεροχή).
21. Οι συγκρούσεις των Βυζαντινών με τους Άραβες
- α) «Επειδή έγινε πόλεμος» (Αγόρι, αρνητικές συνέπειες).
22. Οι πολεμικές συγκρούσεις του Ηρακλείου με τους Πέρσες και τους Άβαραους

α) «Γιατί ήταν μια πολύ μεγάλη προσπάθεια για να κρατήσουν τα βυζαντινά εδάφη» (Κορίτσι, αιτιώδης σημαντικότητα - Cercadillo).

β) «Γιατί ο Ηράκλειος απώθησε τους Άβαρους και τους Πέρσες από τα βυζαντινά εδάφη» (Αγόρι, σύνδεση γεγονότος με ιστορικό πρόσωπο).

23. Το κίνημα των ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη

Δεν υπάρχει καμία αιτιολόγηση για το συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός.

24. Η επέκταση των Σελτζούκων και Οθωμανών Τούρκων στα βυζαντινά εδάφη

α) «Γιατί η βυζαντινή δύναμη μειωνόταν σιγά σιγά και οι Τούρκοι δυνάμωναν» (Αγόρι, αρνητική συνέπεια με αντίκτυπο το τέλος της αυτοκρατορίας).

4.2.2. Σημαντικά πρόσωπα

Κάποιες ενδεικτικές απαντήσεις των μαθητών για τα ιστορικά γεγονότα σύμφωνα με τη σειρά που επιλέχθηκαν που είναι οι εξής :

1. Ιουστινιανός

α) «Γιατί έχτισε το σπουδαιότερο αρχιτεκτονικό έργο, την Αγία Σοφία και σταμάτησε τη Στάση του Νίκα» (Αγόρι, θετική αποτίμηση του έργου του).

β) «Διότι εξαιτίας αυτού πέθαναν 30.000 άνθρωποι στη στάση του Νίκα» (Αγόρι, αποτίμηση του έργου του με αρνητική χροιά).

γ) «Ήταν άντρας της αυτοκράτειρας Θεοδώρας» (Κορίτσι, περιγραφή μιας ιδιότητας του προσώπου).

δ) «Γιατί έκανε πολλές μεταρρυθμίσεις βοηθώντας στην αντιμετώπιση πολλών προβλημάτων και έχτισε και την Αγία Σοφία» (Κορίτσι, αποτίμηση έργου, αλλαγή τρόπου ζωής).

ε) «Γιατί έκανε πολλά πράγματα και διοίκησε πολλά χρόνια. Επίσης γιατί μας έχει μείνει στο μυαλό ότι ήταν σημαντικός» (Κορίτσι, επιρροή από σχολικό εγχειρίδιο ή εκπαιδευτικό).

2. Μέγας Κωνσταντίνος

α) «Γιατί υπέγραψε το διάταγμα των Μεδιολάνων για ανεξιθρησκεία και ίδρυσε την Κωνσταντινούπολη που στα χρόνια του άκμασε πάρα πολύ» (Αγόρι, αποτίμηση του έργου του).

β) «Μετέφερε την πρωτεύουσα στην Κωνσταντινούπολη και άλλαξε πολλούς νόμους με αποτέλεσμα να είναι αγαπητός στον λαό» (Κορίτσι, αλλαγή, απήχηση στην εποχή του).

γ) «Γιατί βρήκε τον Σταυρό με την Αγία Ελένη και έγινε Άγιος» (Κορίτσι, θρησκευτική σημαντικότητα).

δ) «Για την προσφορά του στους Έλληνες και κυρίως για τις πράξεις του» (Αγόρι, εθνική ταυτότητα).

3. Τρεις Ιεράρχες

α) «Αναφέρονται 3 επιφανείς άγιοι και θεολόγοι της ορθόδοξης χριστιανικής θρησκείας, προστάτες των γραμμάτων και της παιδείας» (Αγόρι, περιγραφή ιστορικών προσώπων).

β) «Γιατί συνδύασαν τα διδάγματα της νέας θρησκείας μαζί με την αρχαία ελληνική παιδεία» (Αγόρι, συμβολή στην πνευματική ανάπτυξη).

γ) «Έγραψαν σπουδαία βιβλία και είναι από τότε οι προστάτες των γραμμάτων και των μαθητών» (Κορίτσι, περιγραφή έργου και διαχρονικότητα).

δ) «Για το φιλανθρωπικό τους έργο γιατί ίδρυσαν σχολεία και ορφανοτροφεία και έδωσαν πολλά χρήματα για τους φτωχούς» (Κορίτσι, περιγραφή έργου).

4. Κωνσταντίνος Παλαιολόγος

α) «Διότι έχτισε τα μεγάλα τείχη για να μην πηγαίνουν οι εχθροί και να καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη» (Κορίτσι, περιγραφή έργου).

β) «Ήταν ο τελευταίος βασιλεύων βυζαντινός αυτοκράτορας και μέλος της δυναστείας των Παλαιολόγων από το 1449 ως το θάνατο του κατά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453» (Κορίτσι, περιγραφή προσώπου χωρίς αιτιολόγηση).

γ) «Γιατί ήταν ο τελευταίος αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης» (Αγόρι, ατομική ιδιότητα).

δ) «Γιατί πολέμησε για την υπεράσπιση της Κωνσταντινούπολης και πέθανε γι' αυτό» (Αγόρι, συμβολή στην εθνική ιστορία).

5. Κύριλλος και Μεθόδιος

α) «Γιατί πήγαν σε πολλά μέρη του κόσμου και δίδασκαν τον Χριστιανισμό» (Αγόρι, θρησκευτική ταυτότητα).

β) «Γιατί δημιούργησαν ένα καινούριο αλφάβητο για τους σλάβους και δίδαξαν πολλά πράγματα για την παιδεία και έτσι αναπτύχθηκαν πολλές περιοχές» (Κορίτσι, περιγραφή και αποτίμηση του έργου τους).

γ) «Γιατί δίδασκαν σε σχολές και έκαναν πολλούς ανθρώπους να αγαπήσουν την μελέτη» (Αγόρι, συμβολή στην πνευματική ανάπτυξη).

6. Θεοδώρα (σύζυγος του Ιουστινιανού)

α) «Γιατί ήταν γυναίκα του Ιουστινιανού» (Κορίτσι, σύνδεση με άλλο ιστορικό πρόσωπο).

β) «Βοήθησε πολύ στην αυτοκρατορία, στο να κρατηθεί όσο μπορεί ζωντανή» (Κορίτσι, συμβολή στην ανάπτυξη του Βυζαντίου).

- γ) «Ήταν δυνατή και βοήθησε τον Ιουστινιανό στη στάση του Νίκα» (Αγόρι, ατομικός χαρακτήρας).
7. Μωάμεθ Β
- α) «Ένας ισχυρός βασιλιάς κατέκτησε με τον στρατό του την Πόλη» (Αγόρι, περιγραφή προσώπου).
- β) «Γιατί κατέστρεψε την Κωνσταντινούπολη και τελείωσε τη βυζαντινή αυτοκρατορία» (Κορίτσι, συμβολή σε γεγονότα που έφεραν αλλαγή).
8. Ανθέμιος και Ισίδωρος
- α) «Γιατί ήταν φανταστικοί αρχιτέκτονες, έχτισαν όλα τα παλάτια εκείνης της εποχής και την Αγία Σοφία» (Κορίτσι, ιδιότητα προσώπων, περιγραφή του έργου τους και σύνδεση με το ιστορικό γεγονός της κατασκευής της Αγίας Σοφίας).
9. Θεοδώρα (αναστήλωση εικόνων)
- α) «Αναστήλωσε τις εικόνες και συγκάλεσε την 7η Οικουμενική σύνοδο και έφερε ειρήνη ανάμεσα στους χριστιανούς» (Κορίτσι, περιγραφή έργου).
- β) «Γιατί αναστήλωσε τις εικόνες και τις επέστρεψε στην εκκλησία και σταμάτησε τις εικονομαχίες» (Κορίτσι, θρησκευτικοί λόγοι).
10. Ηράκλειος
- α) «Επειδή ελευθέρωσε τους Αγίους τόπους και πήρε τον Τίμιο Σταυρό» (Κορίτσι, θρησκευτική σημαντικότητα).
- β) «Γιατί είχε ένα έξυπνο μυαλό και μπόρεσε και νίκησε τους Πέρσες και τους Άβαρους» (Αγόρι, ατομικά χαρακτηριστικά και έργο).
11. Λέων ο Γ΄ Ισαυρος
- α) «Γιατί χάρη στο υγρό πυρ νίκησε τους Άραβες που είχαν περικυκλώσει την Κωνσταντινούπολη» (Αγόρι, γενναιότητα, πρωτοπόρος).
- β) «Έκανε νομοθετικούς νόμους και έκανε επίσημη γλώσσα την ελληνική» (Κορίτσι, περιγραφή του έργου του, αλλαγή).
12. Θεοδόσιος Α΄
- α) «Γιατί χώρισε την αυτοκρατορία σε ανατολική και δυτική» (Κορίτσι, περιγραφή έργου).
- β) «Διέλυσε σημαντικά μνημεία» (Αγόρι, περιγραφή έργου με αρνητική χροιά).
- γ) «Επειδή κήρυξε τον Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία» (Κορίτσι, θρησκευτική σημαντικότητα).
13. Πατριάρχης Φώτιος

α) «Γιατί έδωσε πολλά υπάρχοντα και πλούτη στους φτωχούς» (Κορίτσι, λειτουργία ως πρότυπου).

β) «Έγραψε χειρόγραφα από την φιλοσοφία» (Κορίτσι, περιγραφή έργου του, συμβολή στην πνευματική ανάπτυξη).

γ) «Γιατί είναι εξάισιο πρόσωπο του χριστιανισμού και της εκκλησίας, προθυμοποιήθηκε να δωρίζει τα πάντα» (Αγόρι, θρησκευτική ταυτότητα).

14. Διοκλητιανός

α) «Γιατί έκανε την τετραρχία και επικράτησε για πολλά χρόνια ηρεμία» (Κορίτσι, αποτίμηση έργου του).

15. Βασίλειος Β΄

α) «Γιατί απώθησε τους Βούλγαρους να κατακτήσουν το Βυζάντιο» (Αγόρι, συμβολή στην προστασία του Βυζαντίου, γενναιότητα).

16. Αττίλας

α) «Ήταν φίλος του Ιουστινιανού και σπουδαίος στρατηγός» (Αγόρι, ατομική ιδιότητα).

17. Σαμουήλ

Στο πρόσωπο του Σαμουήλ υπάρχει μια παρανόηση από τους μαθητές οι οποίοι μπερδεύουν τον Σαμουήλ της Βουλγαρίας με τον ιερέα στην εποχή της Τουρκοκρατίας θυσίασε τον εαυτό του για να παραμείνει ο τόπος του ελεύθερος. Μόνο ένα σχόλιο σχετικό υπάρχει και είναι το εξής :

α) «Ήταν βασιλιάς των Βουλγάρων και ήταν εναντίον των Βυζαντινών» (Αγόρι, ατομική ιδιότητα).

18. Ρωμανός ο Δ΄ Διογένης

Για το συγκεκριμένο ιστορικό πρόσωπο, δεν υπάρχει καμία αιτιολόγηση.

19. Άννα Κομνηνή

α) «Γιατί εκτέλεσε ιστορικό έργο» (Κορίτσι, αν και η αιτιολόγηση είναι ασαφής, ωστόσο είναι η μοναδική αιτιολόγηση για το συγκεκριμένο πρόσωπο).

20. Βαγιαζήτ

α) «Ήταν θανάσιμος για τους Έλληνες» (Αγόρι, ατομική ιδιότητα).

21. Ευδοκία

α) «Ίδρυσε πανεπιστήμιο» (Κορίτσι, συμβολή στην εκπαίδευση των Βυζαντινών).

22. Αλέξιος ο Α΄ Κομνηνός

Η μοναδική αιτιολόγηση που υπάρχει, δεν είναι και σωστή καθώς ο μαθητής γράφει το εξής: «Ίδρυσε το κυριλλικό αλφάβητο» (Αγόρι). Μεταφέρει το έργο του Κύριλλου και Μεθόδιου, στο πρόσωπο του Αλέξιου Α΄ Κομνηνός.

4.2.3. Δυσάρεστο/αρνητικό/άσχημο γεγονός

Όσον αφορά τις αιτιολογήσεις για το πιο δυσάρεστο γεγονός οι μαθητές έδωσαν τις παρακάτω εξηγήσεις :

1. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς
  - α) «Γιατί ήταν το τέλος της βυζαντινής αυτοκρατορίας και η αρχή της υποδούλωσης των Ελλήνων» (Κορίτσι, οδηγεί σε σημαντικές αλλαγές).
  - β) «Είναι το πιο αρνητικό αλλά δεν πειράζει γιατί θα την πάρουμε πίσω όταν έρθει ο βασιλιάς» (Αγόρι, αναπαραγωγή του θρύλου του μαρμαρωμένου βασιλιά).
  - γ) «Γιατί θα μπορούσε να μην είχε συμβεί και να είχαμε ειρήνη» (Αγόρι, ενδεχομενικότητα).
  - δ) «Όλοι φώναζαν ούρλιαζαν δεν ήξεραν που να πάνε, σκοτωνόταν κόσμος και άλλοι προσπαθούσαν να φύγουν. Ήταν ένα σκέτο χάος» (Κορίτσι, περιγραφή γεγονότος, καταστροφικές συνέπειες).
  - ε) «Επειδή από την Άλωση και μετά επικράτησε η Τουρκοκρατία και η Κωνσταντινούπολη έως σήμερα είναι τούρκικη πόλη» (Κορίτσι, αρνητικές συνέπειες για τον εθνικό εαυτό).
2. Η κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους
  - α) «Γιατί είμαι Έλληνας και δεν μου αρέσει να κατακτούν την χώρα μας» (Αγόρι, εθνοκεντρισμός)
  - β) «Ήταν δυσάρεστη γιατί σκοτώθηκαν πολλοί Έλληνες» (Κορίτσι, καταστροφικές συνέπειες).
  - γ) «Γιατί είναι η πρώτη φορά που μας πήρανε την Ελλάδα μας» (Αγόρι, πληθυντική χρήση του παρελθόντος, εθνοκεντρισμός, αλλαγή).
3. Η εικονομαχία
  - α) «Γιατί κάηκαν πάρα πολλά σημαντικά έργα και εικόνες που μπορεί να υπήρχαν και τώρα αλλά δυστυχώς καταστράφηκαν» (Αγόρι, καταστροφικές συνέπειες, υπόθεση για παρόν).
  - β) «Γιατί θα μπορούσε να τελειώσει ο χριστιανισμός» (Αγόρι, ενδεχομενικότητα).
  - γ) «Γιατί το Βυζάντιο έπεσε οικονομικά και ηθικά» (Κορίτσι, οικονομικές και ηθικές συνέπειες).
4. Η στάση του Νίκα
  - α) Επειδή σκοτώθηκαν 30.000 άνθρωποι (Κορίτσι, αποκαλυπτική σημαντικότητα κατά Cercadillo).
  - β) Επειδή έκαναν εμφύλιο πόλεμο (Αγόρι, αρνητικές συνέπειες).

- γ) Επιβάρυνε αρνητικά τη θέση του Ιουστινιανού που ήταν αυτοκράτορας τότε (Αγόρι, σύνδεση του γεγονότος με ιστορικό πρόσωπο).
5. Η καταστροφή αρχαίων ναών και έργων τέχνης στα χρόνια της διακυβέρνησης του Θεοδοσίου Α΄
- α) «Γιατί χάθηκε η αρχαία κληρονομιά των αρχαίων Ελλήνων τα οποία θα μπορούσαμε να τα έχουμε μέχρι σήμερα» (Κορίτσι, καταστροφικές συνέπειες, εθνική ταυτότητα, υπόθεση για διαχρονικότητα).
- β) «Είναι άσχημο γιατί δεν τήρησε το διάταγμα της ανεξιθρησκείας» (Αγόρι, αποτίμηση του έργου του ιστορικού προσώπου).
6. Το Σχίσμα μεταξύ των δύο εκκλησιών
- α) «Γιατί δεν θα είχε κατακτηθεί η Κωνσταντινούπολη» (Αγόρι, υπόθεση).
- β) «Γιατί διαιρέθηκε η εκκλησία σε 2 κομμάτια (καθολικοί και ορθόδοξοι) και είναι ακόμα και σήμερα» (Κορίτσι, αποτέλεσμα γεγονότος, σύνδεση με το παρόν).
7. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους
- α) «Διότι οι Φράγκοι πήραν το ελληνικό κέντρο από τη θρησκεία και το εμπόριο» (Κορίτσι, αλλαγή).
- β) «Γιατί καταστράφηκε ολοσχερώς η Κωνσταντινούπολη και σκοτώθηκαν πολλοί άνθρωποι» (Αγόρι, καταστροφικές συνέπειες).
- γ) «Διότι Χριστιανοί σκότωσαν Χριστιανούς» (Αγόρι, ηθικές συνέπειες, θρησκευτική ταυτότητα).
8. Η επαναφορά της παλιάς θρησκείας από τον Ιουλιανό
- α) «Δεν ήταν σωστό αυτό που έκανε ο Ιουλιανός γιατί ο καθένας είχε το δικαίωμα να πιστεύει όπου θέλει» (Κορίτσι, αλλαγή στον τρόπο ζωής, ηθικοί λόγοι).
- β) «Γιατί ο χριστιανισμός είχε καταργηθεί» (Αγόρι, θρησκευτική ταυτότητα).
9. Η κατάργηση του νόμου του «αλληλέγγυου»
- α) «Το θεωρώ δυσάρεστο γιατί οι φτωχοί ζούσαν με τον νόμο του αλληλέγγυου» (Κορίτσι, ηθικοί λόγοι).
- β) «Γιατί ο φτωχός λαός αναγκάστηκε να πληρώνει φόρους» (Αγόρι, αλλαγή).
10. Η κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Οθωμανούς
- Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε ως το λιγότερο δυσάρεστο/αρνητικό για τους μαθητές και δεν υπάρχει καμία αιτιολόγηση.

4.2.4.Σημαντικό θέμα

Για το σημαντικότερο θέμα της σχολικής ύλης υπάρχουν οι παρακάτω αιτιολογήσεις

1. Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο

α) «Επειδή μάθαμε για την εκπαίδευση τότε και βρήκαμε πολλές διαφορές και πολλές ομοιότητες με το σημερινό σύστημα εκπαίδευσης» (Κορίτσι, σύνδεση και σύγκριση με το παρόν).

β) «Επειδή πολλοί άνθρωποι-παιδιά μορφωνότανε και ένα πολύ σημαντικό μέρος για την ανάπτυξη του κράτους είναι η μόρφωση» (Κορίτσι, αξία και συμβολή της μόρφωσης).

γ) «Για να είναι ετοιμασμένοι όταν δεχτούν επίθεση» (Αγόρι, αιτιώδης σημαντικότητα).

2. Η θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία

α) «Η θέση της γυναίκας ήταν να μένει στο σπίτι και να κάνει τις δουλειές» (Αγόρι, έμφυλο στερεότυπο).

β) «Αναγνωρίστηκε η θέση της γυναίκας στην κοινωνία και απέκτησε δικαιώματα» (Κορίτσι, αλλαγή)

γ) «Γιατί η γυναίκα στο Βυζάντιο είχε κάποια βασικά δικαιώματα ενώ σε άλλες κοινωνίες αυτό δεν το είχανε» (Αγόρι, σύγκριση).

3. Η βυζαντινή τέχνη

α)«Γιατί δημιουργήθηκαν σπουδαία έργα τέχνης τα οποία επηρέασαν και μεταγενέστερους καλλιτέχνες» (Αγόρι, δημιουργικότητα, επιρροή στο παρόν).

β) «Το Βυζάντιο με τα έργα τέχνης του άφησε στον κόσμο τη μεγαλοπρεπέστερη και διαρκέστερη κληρονομιά του» (Κορίτσι, παγκόσμιος αντίκτυπος για τέχνες).

γ) «Χάρη στην βυζαντινή τέχνη στηριζόταν η οικονομία του κράτους» (Αγόρι, οικονομικές συνέπειες).

4. Η γλώσσα των Βυζαντινών

α) «Γιατί πέρασε από διάφορα στάδια εξέλιξης και πήρε περίπου τη μορφή που μιλάμε εμείς σήμερα. Το Βυζάντιο έγινε ο κρίκος που ένωσε την αρχαία γλώσσα με τη νέα ελληνική» (Αγόρι, συνέχεια, εξέλιξη, σύνδεση με παρόν).

5. Η καθημερινή ζωή των Βυζαντινών

α) «Γιατί μαθαίνουμε πως ζούσαν την καθημερινή τους ζωή και κατά πόσο διαφέρει στους άλλους λαούς» (Αγόρι, ομοιότητες και διαφορές).

β) «Επειδή μου άρεσε πωςμίλαγαν, πως ντυνόntonτουσαν και τα χούγια τους» (Κορίτσι, προσωπική σημαντικότητα).

6. Η διπλωματία των Βυζαντινών

α) «Γιατί πολλοί λαοί προσπαθούσαν να κατακτήσουν το Βυζάντιο οπότε χρειαζόταν καλές σχέσεις για να αποφεύγουν τους πολέμους» (Κορίτσι, αιτιώδης σημαντικότητα).

β) «Γιατί αναπτύχθηκε πολύ το εμπόριο» (Αγόρι, θετικές συνέπειες).

γ) «Οι Βυζαντινοί πάντρευαν Βυζαντινές αρχοντοπούλες με βασιλείς άλλων χωρών για να μη κάνουν πόλεμο» (Κορίτσι, περιγραφή από σχολικό εγχειρίδιο, χωρίς αιτιολόγηση).

5. Συζήτηση – Συμπεράσματα

Μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση που προηγήθηκε, έγινε σαφές πως η έννοια της Ιστορικής Σημαντικότητας είναι μια δύσκολη έννοια για τους μαθητές οι οποίοι φαίνεται να συγχέουν το σημαντικό με τη σημασία (Hunt, 2000 : 40). Η σύγχυση αυτή εντοπίζεται και στην παρούσα έρευνα καθώς οι επιλογές και οι αιτιολογήσεις των μαθητών περιορίστηκαν στην περιγραφή των ιστορικών γεγονότων ή στη δράση των προσώπων, χωρίς ουσιαστικά να υπάρχει αιτιολόγηση στο γιατί αυτά είναι σημαντικά. Το γεγονός αυτό δείχνει τη δυσκολία που έχουν οι μαθητές να καλλιεργήσουν την ιστορική σκέψη και να αξιολογήσουν πρόσωπα και γεγονότα με βάση τα δικά τους συμπεράσματα. Επιπλέον, ένας μικρός αριθμός μαθητών απάντησε ανιστορικά ή λανθασμένα συγχέοντας γεγονότα και πρόσωπα

Από την ανάλυση των απαντήσεων των μαθητών διαπιστώνεται πως το Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών χειραγωγεί την ιστορική γνώση των μαθητών δια μέσου του σχολικού εγχειριδίου. Σε μεγάλο βαθμό, οι μαθητές δεν αποδίδουν σημαντικότητα με δικά τους κριτήρια αλλά αναπαράγουν το κείμενο του σχολικού εγχειριδίου το οποίο φαίνεται να επηρεάζει και να διαμορφώνει τις απόψεις των μαθητών σχετικά με το τι θεωρείται σημαντικό και το τι όχι. Παραδείγματος χάρη, ιστορικά γεγονότα όπως οι πολεμικές συγκρούσεις του Ηρακλείου με τους Πέρσες και τους Άβαρους, οι συγκρούσεις των Βυζαντινών με τους Άραβες, η υπεράσπιση των συνόρων της αυτοκρατορίας από τους Ακρίτες, οι Σελτζούκοι Τούρκοι νικούν τους Βυζαντινούς στο Ματζικέρτ, η επέκταση των Σελτζούκων και Οθωμανών Τούρκων στα βυζαντινά εδάφη καταλαμβάνουν ένα μικρό κεφάλαιο στο σχολικό εγχειρίδιο με πάρα πολλές πληροφορίες γεγονός που δυσκολεύει τους μαθητές να τα κατανοήσουν και να τα αξιολογήσουν. Όπως έδειξε η παρούσα έρευνα τα ιστορικά αυτά γεγονότα οι μαθητές τα προσπερνούν και δεν τα επιλέγουν ως σημαντικά. Το ίδιο ισχύει και για τα ιστορικά πρόσωπα για κάποια από τα οποία γίνεται μόνο μια μικρή αναφορά σε κάποια παράγραφο (π.χ. Ευδοκία, Άννα Κομνηνή, Αλέξιος Α΄ Κομνηνός, Ρωμανός ο Διογένης κ.α.). Επομένως ούτε αυτά τα επιλέγουν οι μαθητές αφού δεν γνωρίζουν το έργο τους και την ιστορική του αξία και δεν μπορούν να τα θεωρήσουν σημαντικά.

Πιθανόν στα παραπάνω παραδείγματα να παίζει ρόλο και ο εκπαιδευτικός, στον τρόπο που διδάσκει την ιστορία, στα σημεία που μένει και τονίζει λίγο περισσότερο αλλά και στις πηγές που χρησιμοποιεί. Για τον ρόλο του δασκάλου όμως δεν προκύπτουν συμπεράσματα από την παρούσα έρευνα, καθώς δεν γίνεται κάποια ξεκάθαρη αναφορά

στις απαντήσεις των μαθητών για τον τρόπο που μπορεί να τους βοηθάει ο δάσκαλος ώστε να αποδίδουν σημαντικότητα στα γεγονότα. Ωστόσο, κατά την ομαδοποίηση των σχολίων παρατηρήθηκε πως σε μερικά σχολεία, οι μαθητές εκτός του ότι επέλεξαν τα ίδια γεγονότα ή πρόσωπα, είχαν και κοινές αιτιολογήσεις οι οποίες περισσότερο έμοιαζαν με πεποιθήσεις του δασκάλου παρά του σχολικού εγχειριδίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αναπαραγωγή του θρύλου του μαρμαρωμένου βασιλιά ως αιτιολόγηση στην επιλογή του ιστορικού προσώπου του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Επιπρόσθετα, από την ανάλυση των δεδομένων όσον αφορά το ιστορικά γεγονότα, προκύπτει πως οι μαθητές φαίνεται να επιλέγουν αυτά που ήταν πιο σημαντικά για εκείνη την εποχή, έφεραν την ανάπτυξη και την αλλαγή προς το καλύτερο στη ζωή των Βυζαντινών (Διάταγμα ανεξιθρησκείας, Ίδρυση Κωνσταντινούπολης), γεγονότα με πολιτιστική και διαχρονική αξία ως τις ημέρες μας (Κατασκευή Αγίας Σοφίας, Ανάπτυξη Βυζαντινής τέχνης) αλλά και τα γεγονότα με αρνητικές και βίαιες συνέπειες τόσο για την περίοδο εκείνη όσο και για τις επιπτώσεις που έχουν στη σημερινή εποχή (Άλωση από Οθωμανούς, Στάση του Νίκα, Κατάκτηση της Ελλάδας από Ρώμη, Εικονομαχία, Σταυροφορίες, Άλωση από Φράγκους). Επιπλέον, στις αιτιολογήσεις των μαθητών σε κάποια αρνητικά γεγονότα, φαίνεται έντονα το στοιχείο της εθνικής ταυτότητας και του εθνοκεντρισμού. Κάπου στη μέση των επιλογών τους βρίσκονται γεγονότα περισσότερο με θρησκευτική χροιά όπως η επιβολή του Χριστιανισμού, το Σχίσμα, ο εκχριστιανισμός των Σλάβων. Τις τελευταίες θέσεις έχουν τα γεγονότα που αφορούν κυρίως τις σχέσεις των Βυζαντινών με τους γειτονικούς τους λαούς και τις πολεμικές συγκρούσεις που είχαν μεταξύ τους. Αξίζει πάντως να σημειωθεί πως οι απαντήσεις των μαθητών για απόδοση σημαντικότητας στα ιστορικά γεγονότα ακολούθησαν σε μεγάλο βαθμό τις αρχές της Cercadillo (2006) και πιο συγκεκριμένα αιτιολόγησαν με βάση την αρχή της σύγχρονης σημαντικότητας και την αρχή της αλλαγής που πρεσβεύουν.

Η προσωποκεντρικότητα είναι ένα κυρίαρχο χαρακτηριστικό του σχολικού βιβλίου και αυτό αποτυπώνεται στις απαντήσεις των μαθητών. Οι μαθητές φαίνεται να επιλέγουν τα πρόσωπα που έχουν προσφέρει πολλά στη βυζαντινή ιστορία και αποτελούν πρότυπα πολιτικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Επίσης, για τα πρόσωπα που βρίσκονται στις πρώτες επιλογές (Ιουστινιανός, Μέγας Κωνσταντίνος, Παλαιολόγος), γίνεται εκτενής παρουσίαση στο σχολικό εγχειρίδιο και συνδέονται με τα σημαντικότερα, κατά τους μαθητές, ιστορικά γεγονότα. Η έννοια της συλλογικότητας για την εξέλιξη της δράσης των προσώπων, υπάρχει σε μικρό βαθμό καθώς μέσα από κάποιες αιτιολογήσεις βλέπουμε πως υπάρχουν μερικοί μαθητές που συνδέουν το έργο των παραπάνω προσώπων με άλλα ιστορικά πρόσωπα τα

οποία εντέλει τα αξιολογούν και εκείνα ως σημαντικά λόγω αυτή της σύνδεσης. Τέτοια παραδείγματα είναι η σχέση του Ιουστινιανού με τη σύζυγό του Θεοδώρα ή με τους χτίστες Ανθέμιο και Ισίδωρο, η σχέση του Μ. Κωνσταντίνου με τη μητέρα του Ελένη και η σύνδεση του Κ. Παλαιολόγου με τον Μωάμεθ Β΄. Επιπλέον, αξιοσημείωτο είναι πως στις πέντε πρώτες επιλογές των μαθητών βρίσκονται πρόσωπα που σχετίζονται με τη θρησκεία (Τρεις Ιεράρχες, Κύριλλος και Μεθόδιος). Κυρίως για τους Τρεις Ιεράρχες, μια εξήγηση θα μπορούσε να είναι ότι τα πρόσωπα αυτά είναι πιο οικεία στα παιδιά καθώς τους έχουν γνωρίσει ως προστάτες των γραμμάτων και των μαθητών μέσα από τη σχολική αργία. Γενικότερα όμως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο παράγοντας της θρησκείας είναι ζωτικής σημασίας στις επιλογές και τις αιτιολογήσεις των παιδιών και αυτό επειδή οι Έλληνες ως χριστιανοί ορθόδοξοι έχουν περισσότερα κοινά με το θεοκρατούμενο Βυζάντιο. Στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται Βυζαντινοί και Βούλγαροι αυτοκράτορες (Βασίλειος Β΄, Σαμουήλ) που λόγω της μικρής αναφοράς τους στο σχολικό βιβλίο διαφεύγουν της προσοχής των μαθητών και δεν επιλέγονται ως σημαντικοί. Μάλιστα στο πρόσωπο του Τσάρου Σαμουήλ γίνεται παρανόηση καθώς η πλειοψηφία των μαθητών που τον επιλέγουν, αναφέρονται σε άλλο πρόσωπο. Το γεγονός αυτό μας δείχνει ότι οι μαθητές δεν μπορούν εύκολα να αποδώσουν σημαντικότητα σε πρόσωπα που δεν συνδέονται με τον εθνικό εαυτό (Σαμουήλ, Αττίλας, Μωάμεθ Β΄).

Για το πιο δυσάρεστο γεγονός, οι μαθητές επιλέγουν και αιτιολογούν με βάση τις ιδιαίτερα καταστροφικές συνέπειες, τα βίαια γεγονότα, τον μεγάλο αριθμό των θυμάτων, την καταστροφή μνημείων, την εθνική ταυτότητα καθώς και τις διαχρονικές τους συνέπειες μέχρι σήμερα. Παραδείγματος χάρη, η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς που σύμφωνα με την έρευνα είναι το πιο δυσάρεστο για τους μαθητές, συγκεντρώνει όλα τα παραπάνω κριτήρια. Επιπλέον, αρκετοί μαθητές επιλέγουν ως πιο αρνητικό γεγονός την Εικονομαχία και τη στάση του Νίκα, δίνοντας ως αιτιολόγηση την εμφύλια διάσταση αυτών των γεγονότων. Ζητήματα που αφορούν τη θρησκεία ή την πολιτική βρίσκονται στις τελευταίες θέσεις (επαναφορά παλιάς θρησκείας, κατάργηση νόμου αλληλέγγυου, κατάληψη Θεσσαλονίκης).

Από την ανάλυση των δεδομένων για το τι θεωρούν οι μαθητές ως πιο σημαντική ενότητα από την ύλη που διδάχθηκαν, παρατηρούμε ότι οι επιλογές και οι αιτιολογήσεις ακολουθούν την έρευνα της Αποστολίδου (2013). Στη κατηγορία αυτή, οι μαθητές προτιμούν θέματα με βάση τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα και χρησιμοποιούν την ιστορία ως διασκέδαση και προσωπική χρήση. Πιο συγκεκριμένα, η εκπαίδευση και η θέση της γυναίκας κυριάρχησαν στις επιλογές τους, ως δύο θέματα κοινωνικού χαρακτήρα, ενώ

τα θέματα που αφορούσαν κατά κύριο λόγο την καθημερινή και πολιτική ζωή των Βυζαντινών δεν επιλέχθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Αξίζει να σημειωθεί πως οι μαθητές απέδωσαν σημαντικότητα στα πρώτα δύο θέματα, συγκρίνοντας τα με τις σημερινές καταστάσεις και αναδεικνύοντας ομοιότητες και διαφορές.

Αν συγκρίνουμε τις επιλογές των μαθητών σε όλες τις παραπάνω κατηγορίες με βάση το φύλο θα διαπιστώσουμε ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές ιδίως στα ιστορικά γεγονότα. Στα ιστορικά πρόσωπα βλέπουμε τα κορίτσια να επιλέγουν σε λίγο μεγαλύτερο βαθμό τις αυτοκράτειρες (Θεοδώρα σύζυγο του Ιουστινιανού και Θεοδώρα - αναστήλωση εικόνων και τους Τρεις Ιεράρχες) ενώ τα αγόρια προτιμούν και φιγούρες όπως ο Μωάμεθ Β΄ και ο Αττίλας. Για το πιο δυσάρεστο γεγονός και τα δύο φύλα επιλέγουν την Άλωση της Κωνσταντινούπολης ως το πιο δυσάρεστο, ωστόσο φαίνεται τα κορίτσια να τα αγγίζει το γεγονός της Εικονομαχίας ως αρνητικό, ενώ τα αγόρια διαλέγουν την κατάκτηση της Ελλάδας από τη Ρώμη. Η κατηγορία που εμφανίζει μια αξιόλογη διαφορά ως προς την παράμετρο φύλο είναι η κατηγορία του πιο σημαντικού θέματος του σχολικού εγχειριδίου. Τα κορίτσια όπως ήταν λογικό, επέλεξαν τη θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία, ένα θέμα διαχρονικό, ενώ τα αγόρια προτιμήσαν τη διπλωματία των Βυζαντινών.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδωσαν χρήσιμες πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές αποδίδουν σημαντικότητα στα ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα που διδάχθηκαν. Συγκρίνοντας αυτά τα αποτελέσματα με τις έρευνες που παρατέθηκαν στο θεωρητικό πλαίσιο, εντοπίζουμε αρκετά κοινά στοιχεία για τις ερμηνείες που χρησιμοποιούν οι μαθητές και για ποιους λόγους αξιολογούν ένα γεγονός/πρόσωπο ως σημαντικό. Εν συντομία, τα κοινά αυτά στοιχεία αφορούν τον ρόλο του σχολικού εγχειριδίου, τις πεποιθήσεις του δασκάλου και του οικογενειακού περιβάλλοντος, την εθνική και θρησκευτική ταυτότητα, τις αρνητικές και καταστροφικές συνέπειες, τη διαχρονικότητα και τέλος τα ενδιαφέροντα των ίδιων των μαθητών

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

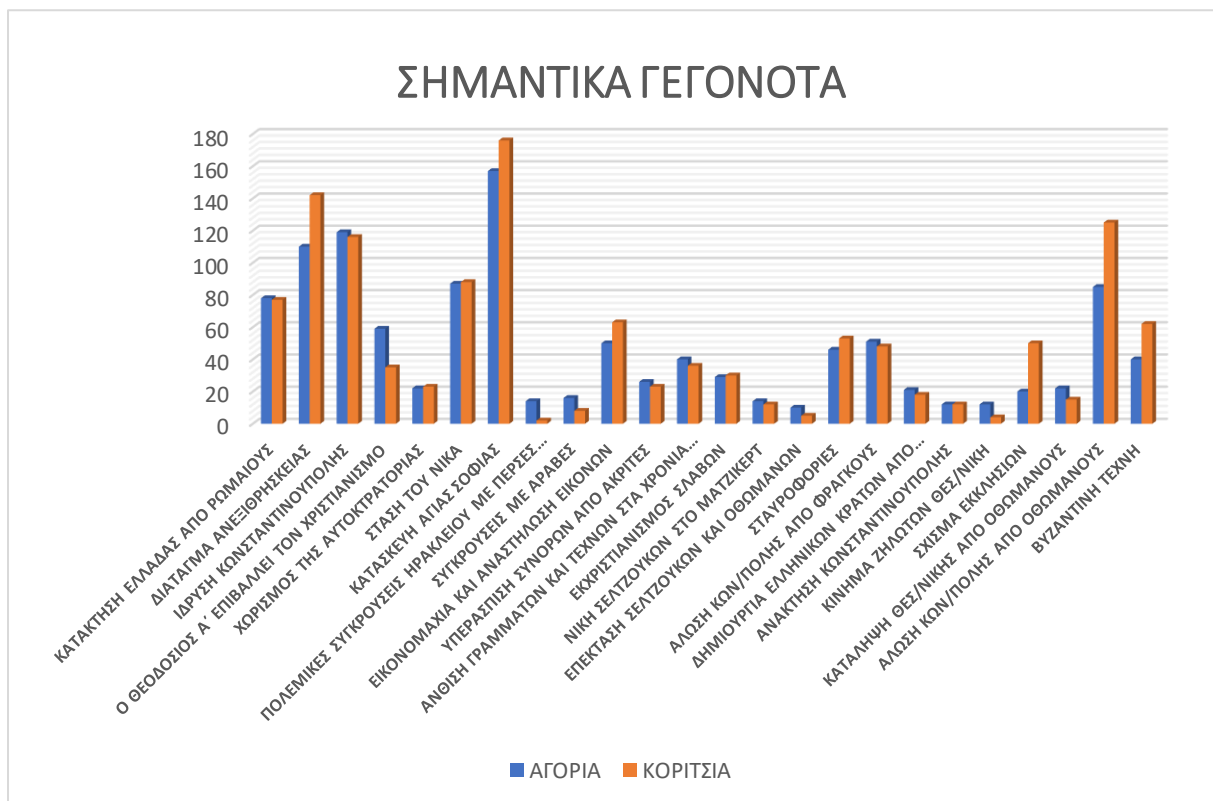
- Ανδρέου, Α. & Κασβίκης, Κ. (2008). Το μετέωρο βήμα της σχολικής Ιστορίας στα νέα εγχειρίδια για το Δημοτικό Σχολείο. Στο Α. Ανδρέου (Επιμ.), *Η Διδακτική της Ιστορίας στην Ελλάδα και η Έρευνα στα Σχολικά Εγχειρίδια*, (σ. 80-124). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Αποστολίδου, Ε. (2013). Ιδρυματικό Αποθετήριο Ολυμπίας. Από την ενσυναίσθηση στην πολυπρισματικότητα : αλλαγές στις διδακτικές προτεραιότητες της ιστορίας στο σχολείο, αλλαγές στις πολιτικές προτεραιότητες.
<https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/5854>
- Αποστολίδου, Ε. (2020). *Μαθήματα Διδακτικής της Ιστορίας*. Αθήνα : Πεδίο
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία*. Αθήνα : Κριτική.
- Καραγιάννης, Σ. (2016). *Διερεύνηση των στοιχείων που εγγράφονται ως σημαντικά από το σώμα της Ιστορίας των σχολικών εγχειριδίων της Στ' Δημοτικού. Ποσοτική και ποιοτική έρευνα των απόψεων των μαθητών του Γυμνασίου*. Ανέκδοτη Μεταπτυχιακή εργασία, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Φλώρινα.
- Κόκκινος, Γ. (1998). *Από την Ιστορία στις Ιστορίες. Προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Κόκκινος, Γ. (2020). *Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα της Ιστορίας (ebook/pdf)*. Αθήνα : Μεταίχμιο.
- Μαυροσκούφης, Δ., Κ. (1997). *Η σχολική Ιστορία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Παιδαγωγική και Εκπαίδευση 35. Θεσσαλονίκη : Κυριακίδης.
- Σολωμού, Α. Α. (2017). Η διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Οι αντιλήψεις των Κύπριων εκπαιδευτικών. *Παιδαγωγική επιθεώρηση*, 63, 136-155.

Ξενόγλωσση

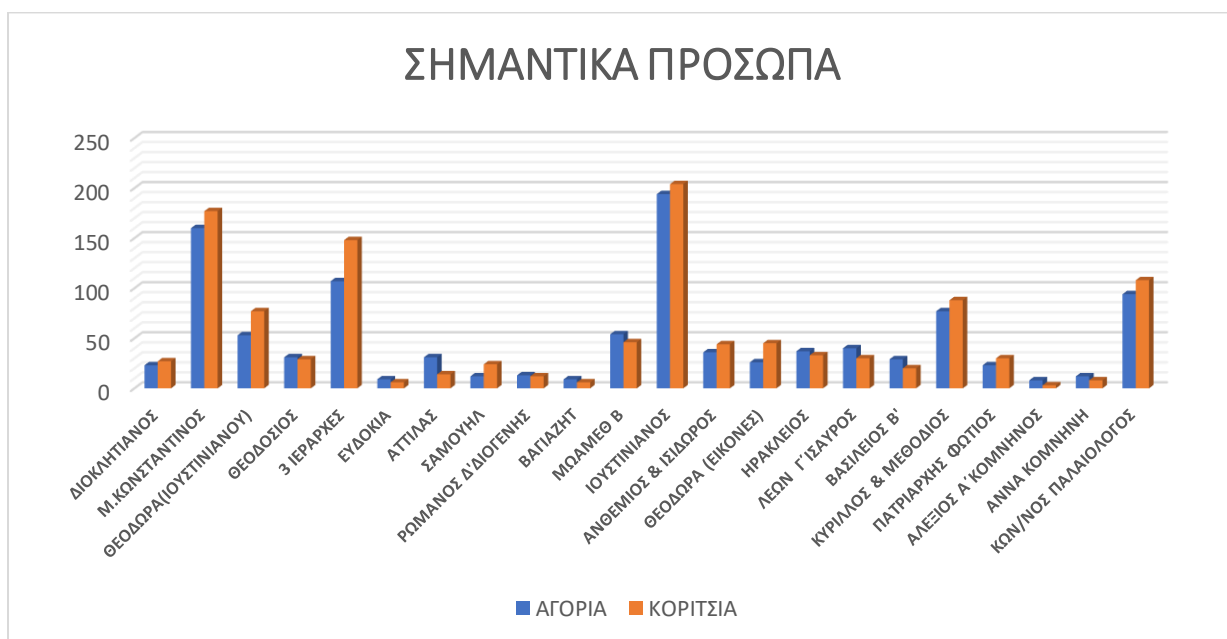
- Bradshaw, M. (2006). Creating controversy in the classroom: Making progress with historical significance. *Teaching History*, 125, 18-25.
- Cercadillo, L. (2006). 'Maybe they haven't decided yet what is right:' English and Spanish perspectives on teaching historical significance. *Teaching History*, 125, 6-9.

- Counsell, C. (2012). Historical knowledge and historical skills: A distracting dichotomy. In *Issues in history teaching* (pp. 54-71). New York Routledge, 54-71
- Hunt, M. (2000). Teaching historical significance. Στο *Issues in history teaching* (pp39-53). New York: Routledge.
- Husbands, Ch. (2004). *Τι σημαίνει διδασκαλία της ιστορίας; Γλώσσα, ιδέες και νοήματα*. Αθήνα : Μεταίχμιο
- Lautier, N., & Allieu-Mary, N. (2008). La didactique de l'histoire. *Revue française de pédagogie. Recherches en éducation*, 162, 95-131.
- Leduc, J. (2009). Pourquoi enseigner l'histoire ? La réponse d'Ernest Lavissee. *Histoire@Politique*, 1, 021, 39-52.
- Levtik, L. S. (2018). Articulating the silences: Teachers' and adolescents' conceptions of historical significance. Στο *Researching history education* (pp. 273-291). Routledge.
- Mills, G. E., Gay, L.R., Airasian, P. (2017). *Εκπαιδευτική Έρευνα*. Αθήνα : Προπομπός.
- Moniot, H. (1993). *La didactique de l'histoire*. Paris : Nathan.
- Phillips, R. (2002). Historical significance-the forgotten'key element'? *Teaching History*, 106, 14.
- Seixas, P. (1994). Students' understanding of historical significance. *Theory & Research in Social Education*, 22, 281-304.
- Tambyah, M. M. (2017). Teaching for 'Historical Understanding': What Knowledge(s) do Teachers Need to Teach History? *Australian Journal of Teacher Education*, 42, 35-50. <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2017v42n5.3>
- Wrenn, A. (2011). Significance. Στο: Davies I. (Επιμ.), *Debates in history teaching*, London and New York: Routledge, 148-158.

Παράρτημα Α

Σχήμα 1.5. Τα πιο σημαντικά γεγονότα για αγόρια και κορίτσια

Σχήμα 1.6. Τα πιο σημαντικά πρόσωπα για αγόρια και κορίτσια

Παράρτημα Β

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αγαπητέ/ή μαθητή/τρια,

Απαντώντας στις παρακάτω ερωτήσεις του ερωτηματολογίου θα μας βοηθήσεις να συλλέξουμε ορισμένα στοιχεία και να βγάλουμε συμπεράσματα για μία έρευνα. Οι παρακάτω οδηγίες που θα σε διευκολύνουν ώστε να απαντήσεις με σωστό τρόπο. Σ' ευχαριστούμε προκαταβολικά!

ΟΔΗΓΙΕΣ

- Αρχικά διάβασε ολόκληρη την ερώτηση και τις αντίστοιχες απαντήσεις.
- Κύκλωσε ή βάλε Χ στις απαντήσεις.
- Παρακαλούμε να συμπληρώσεις μόνος/η σου το ερωτηματολόγιο και να πεις την δική σου γνώμη.
- Θυμήσου να απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις.
- Η διαδικασία αυτή είναι ανώνυμη επομένως μη γράψεις το όνομα σου πουθενά.

Θα μας πεις πρώτα λίγα πράγματα για σένα;

1. Είμαι ΑΓΟΡΙ ΚΟΡΙΤΣΙ

2. Φοιτώ στο .....Δημοτικό .....

3. Αγαπημένο μου μάθημα στο Δημοτικό είναι : .....

4. Η Ιστορία ως μάθημα μου αρέσει :

Καθόλου Λίγο Μέτρια Αρκετά Πολύ

5. Μου αρέσει να ψάχνω μόνος/η μου και να μαθαίνω για την ιστορία :

Καθόλου Λίγο Μέτρια Αρκετά Πολύ

Τώρα μπορείς να μας απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις :

A. Από τα γεγονότα που ακολουθούν διάλεξε τα πέντε τα οποία θεωρείς πιο σημαντικά. Για τα τρία από αυτά αιτιολόγησε τη γνώμη σου :

- Οι Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα
- Το διάταγμα της ανεξιθρησκείας (Μεδιολάνων)
- Η ίδρυση της Κωνσταντινούπολης
- Ο Θεοδόσιος Α΄ επιβάλλει τον Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία του κράτους
- Ο χωρισμός της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε Ανατολική και Δυτική
- Η στάση του Νίκα
- Η κατασκευή της Αγίας Σοφίας από τον Ιουστινιανό
- Οι πολεμικές συγκρούσεις του Ηρακλείου με τους Πέρσες και τους Άβαρους
- Οι συγκρούσεις των Βυζαντινών με τους Άραβες
- Η εικονομαχία και η αναστήλωση των εικόνων
- Η υπεράσπιση των συνόρων της αυτοκρατορίας από τους Ακρίτες
- Η άνθιση των γραμμάτων και των τεχνών στα χρόνια διακυβέρνησης των Μακεδόνων αυτοκρατόρων
- Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων από τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο
- Οι Σελτζούκοι Τούρκοι νικούν τους Βυζαντινούς στο Ματζικέρτ
- Η επέκταση των Σελτζούκων και Οθωμανών Τούρκων στα βυζαντινά εδάφη
- Οι Σταυροφορίες
- Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους
- Η δημιουργία ελληνικών κρατών μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους
- Η ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης από το Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο
- Το κίνημα των ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη
- Το σχίσμα μεταξύ Ορθόδοξης και Καθολικής Εκκλησίας
- Οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν την Θεσσαλονίκη
- Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς
- Η ανάπτυξη της βυζαντινής τέχνης (αρχιτεκτονική, ζωγραφική, μικρογραφία)
-

1^ο γεγονός : .....

.....

.....

.....

.....

2^ο γεγονός : .....

.....
.....
.....

3^ο γεγονός : .....

.....
.....
.....

B. Από τα ιστορικά πρόσωπα που ακολουθούν, σημείωσε τα πέντε που θεωρείς πιο σημαντικά. Για τα δύο από αυτά αιτιολόγησε την επιλογή σου.

- Διοκλητιανός ☐	- Ιουστινιανός ☐
- Μέγας Κωνσταντίνος ☐	- Ανθέμιος και Ισίδωρος ☐
- Θεοδώρα (σύζυγος Ιουστινιανού) ☐	- Θεοδώρα (αναστήλωση εικόνων) ☐
- Θεοδόσιος ☐	- Ηράκλειος ☐
- Τρεις Ιεράρχες ☐	- Λέων ο Γ΄Ισαυρος ☐
- Ευδοκία ☐	- Βασίλειος Β΄ ☐
- Αττίλας ☐	- Κύριλλος και Μεθόδιος ☐
- Σαμουήλ ☐	- Πατριάρχης Φώτιος ☐
- Ρωμανός ο Δ΄Διογένης ☐	- Αλέξιος ο Α΄Κομνηνός ☐
- Βαγιαζήτ ☐	- Άννα Κομνηνή ☐
- Μωάμεθ Β΄ ☐	- Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ☐

1^ο πρόσωπο : .....

.....
.....
.....

2^ο πρόσωπο : .....

.....
.....
.....
.....

Γ. Από τα γεγονότα που ακολουθούν διάλεξε ένα που κατά τη γνώμη σου είναι το πιο άσχημο/δυσάρεστο/αρνητικό και αιτιολόγησε την άποψή σου.

- Η κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους
- Η επαναφορά της παλαιάς θρησκείας από τον Ιουλιανό
- Η καταστροφή αρχαίων ναών και έργων τέχνης στα χρόνια της διακυβέρνησης του Θεοδοσίου Α'
- Η στάση του Νίκα
- Η εικονομαχία
- Η κατάργηση του νόμου του « αλληλέγγυου »
- Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους
- Η κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Οθωμανούς
- Το Σχίσμα μεταξύ των 2 Εκκλησιών
- Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς

.....
.....
.....
.....

Δ. Από τα θέματα που διδάχτηκες πέρυσι διάλεξε το πιο σημαντικό και αιτιολόγησε την άποψή σου :

- Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο
- Η θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία
- Η καθημερινή ζωή των Βυζαντινών
- Η γλώσσα των Βυζαντινών
- Η διπλωματία των Βυζαντινών
- Η βυζαντινή τέχνη

.....
.....
.....
.....